MACIEJ SZPUNAR
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2021. július 15.[1]

C-261/20. sz. ügy

Thelen Technopark Berlin GmbH
kontra
MN

(a Bundesgerichtshof [szövetségi legfelsőbb bíróság, Németország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal – 2006/123/EK irányelv – 15. cikk – Az építészek és mérnökök által nyújtott tervezési szolgáltatások munkadíja – Legalacsonyabb és legmagasabb díjtételek – A Bíróság kötelezettségszegést megállapító ítélete – Irányelvvel való összeegyeztethetetlenség – Magánszemélyek közötti jogvitákban való hivatkozhatóság – A letelepedés szabadsága – EUMSZ 49. cikk – Az Európai Unió Alapjogi Chartája – 16. cikk – A szerződéskötési szabadság”

I. Bevezetés

1. A polgári eljárás során a felperes azt kéri, hogy az alperes fizesse meg a nyújtott szolgáltatás ellenértékét, és a felek által a szerződésben kikötöttnél magasabb összeget követel. Követelését olyan nemzeti jogi rendelkezésre alapítja, amely előírja, hogy a szolgáltató az adott szolgáltatásért legalább a nemzeti jogban meghatározott minimális díjtétellel azonos ellenértékre jogosult. A nemzeti jog hivatkozott rendelkezése azonban ellentétes az irányelvvel. Helyt lehet-e adni a keresetnek?

2. E kérdéssel szembesült a jelen ügyben a kérdést előterjesztő bíróság. E bíróság határozata a Bíróság azzal kapcsolatos állásfoglalásától függ, hogy a nemzeti bíróság egy magánszemély másik magánszemély elleni keresete megalapozottságának vizsgálata során mellőzheti-e a kereseti követelés alapjául szolgáló, de valamely irányelvvel – a jelen esetben a 2006/123 irányelvvel[2] – ellentétes nemzeti rendelkezés alkalmazását.

[1] Eredeti nyelv: lengyel.

[2] A belső piaci szolgáltatásokról szóló, 2006. december 12-i európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2006. L 376., 36. o.; helyesbítés: HL 2014. L 287., 33. o.).

II. Jogi háttér

A. Az uniós jog

3. A 2006/123 irányelv (5), (6) és (64) preambulumbekezdése értelmében:

„(5) Szükséges […] a szolgáltatók letelepedési szabadságát, valamint a szolgáltatások tagállamok közötti szabad mozgását gátló akadályok elhárítása, valamint e két – a Szerződésben meghatározott – alapvető szabadság gyakorlásához szükséges jogbiztonság garantálása a szolgáltatások igénybevevői és a szolgáltatók számára. […].

(6) Az akadályokat nem lehet kizárólag a Szerződés 43. és 49. cikkének [jelenleg EUMSZ 49. és 56. cikk] közvetlen alkalmazására támaszkodva megszüntetni, mivel egyrészről az akadályoknak a Szerződés megsértése miatt az érintett tagállamokkal szemben indított eljárások keretében, eseti alapon történő vizsgálata – különösen a bővítést követően – rendkívül bonyolult lenne a nemzeti és közösségi intézmények számára, másrészről pedig számos akadály megszüntetése a nemzeti jogrendszerek előzetes összehangolását igényli, beleértve az igazgatási együttműködés kialakítását is. Amint azt az Európai Parlament és a Tanács is felismerte, a szolgáltatások valódi belső piacának elérését közösségi jogalkotási eszköz teszi lehetővé.

[…]

(64) A szolgáltatások valódi belső piacának létrehozása érdekében meg kell szüntetni a letelepedési szabadságot és a szolgáltatások szabad mozgását akadályozó minden olyan korlátozást, amely továbbra is jelen van egyes tagállamok jogszabályaiban, és amely összeegyeztethetetlen a Szerződés 43. és 49. cikkével [jelenleg EUMSZ 49. és 56. cikk]. A tiltandó korlátozások különösen a szolgáltatások belső piacára vannak hatással, és azokat a lehető legrövidebb időn belül módszeresen fel kell számolni.”

4. Ezen irányelv 2. cikkének (1) bekezdése így rendelkezik:

„Ez az irányelv a Közösség valamely tagállamában letelepedett szolgáltatók által nyújtott szolgáltatásokra alkalmazandó.”

5. Ezen irányelv 15. cikke kimondja:

„(1) A tagállamok megvizsgálják, hogy jogrendszerük a (2) bekezdésben felsorolt követelmények bármelyikét előírja-e, és biztosítják, hogy bármely ilyen követelmény összeegyeztethető legyen a (3) bekezdésben meghatározott feltételekkel. A tagállamok az említett feltételekkel való összeegyeztethetőség érdekében kiigazítják törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseiket.

(2) A tagállamok megvizsgálják, hogy jogrendszerük a szolgáltatási tevékenység nyújtására való jogosultságot vagy a szolgáltatási tevékenység gyakorlását az alábbi megkülönböztetésmentes [helyesen: hátrányos megkülönböztetéstől mentes] követelmények bármelyikének való megfeleléshez köti-e:

[…]

g) rögzített legalacsonyabb és/vagy legmagasabb díjtételek, amelyeknek a szolgáltatónak meg kell felelnie;

[…]

(3) A tagállamok ellenőrzik, hogy a (2) bekezdésben említett követelmények megfelelnek-e az alábbi feltételeknek:

a) hátrányos megkülönböztetés tilalma: a követelmények sem közvetlenül, sem közvetve nem lehetnek megkülönböztetőek [helyesen: hátrányosan megkülönböztetőek] az állampolgárság, vagy társaságok esetén a létesítő okirat szerinti székhely helye alapján;

b) szükségesség: a követelményeket a közérdeken alapuló kényszerítő indoknak kell alátámasztania;

c) arányosság: a követelményeknek alkalmasaknak kell lenniük a célok teljesítésének biztosítására, nem haladhatják meg az adott cél teljesítéséhez szükséges mértéket, és nem válthatók ki más, ugyanazt az eredményt biztosító, kevésbé korlátozó intézkedéssel.

[…]

(5) A 39. cikk (1) bekezdésében előírt kölcsönös értékelő jelentésben a tagállamok meghatározzák az alábbiakat:

a) azokat a követelményeket, amelyeket továbbra is fenn kívánnak tartani, és annak indoklása, hogy miért tekintik az adott követelményeket a (3) bekezdésben meghatározott feltételeknek megfelelőnek;

b) az eltörölt vagy enyhített követelményeket.

(6) 2006. december 28-tól a tagállamok nem vezethetnek be semmilyen új, a (2) bekezdésben felsoroltakkal megegyező típusú követelményt, kivéve, ha a követelmény megfelel a (3) bekezdésben meghatározott feltételeknek.

[…]”.

B. A német jog

6. Az alapeljárás szempontjából releváns időszakban az építészek és mérnökök munkadíját a Verordnung über die Honorare für Architekten- und Ingenieurleistungen (az építészek és mérnökök munkadíjáról szóló kormányrendelet) 2013. július 10-i változata [3] (a továbbiakban: HOAI) szabályozta.

7. A HOAI 1. §-ának szövege a következő:

„Ez a kormányrendelet szabályozza a Németországban letelepedett építészek és mérnökök (vállalkozók) alapszolgáltatásaiért járó díjak meghatározását, feltéve hogy a kormányrendelet hatálya az adott alapszolgáltatásra kiterjed, és azokat Németországon belül nyújtják.”

[3] BGBl. I., 2276. o.

8. A HOAI 7. §-a értelmében:

„(1) A munkadíj a szerződő felek által írásban kötött megállapodáson alapul, és annak az e kormányrendeletben meghatározott legalacsonyabb és legmagasabb összeg közé kell esnie.

(2) […]

(3) A HOAI-ban rögzített legalacsonyabb összegek kivételesen, írásbeli megállapodás alapján csökkenthetők.

(4) […]

(5) A megbízáskor elfogadott eltérő írásbeli megállapodás hiányában megdönthetetlenül vélelmezni kell, hogy a felek az (1) bekezdéssel összhangban a legalacsonyabb díjtételeket fogadták el.”

9. A 2020. december 2-i Erste Verordnung zur Änderung der Honorarordnung für Architekten und Ingenieure (az építészek és mérnökök díjszabásának módosításáról szóló első rendelet)[4] módosította a HOAI 7. §-át. A módosítás 2021. január 1-jén lépett hatályba. Ettől az időponttól kezdve a HOAI 7. §-a (1) bekezdésének szövege a következő:

„(1) A munkadíj a szerződő felek által írásban kötött megállapodáson alapul. A munkadíj összegére vonatkozó írásbeli megállapodás hiányában az alapszolgáltatások tekintetében a 6. §-nak megfelelően meghatározott alapdíjtételek az irányadók.”

III. A tényállás, az eljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

10. 2016. június 2-án a mérnöki irodát működtető MN (felperes) és a Thelen Technopark Berlin GmbH (alperes) szerződést kötött, amelyben a felperes mérnöki szolgáltatások nyújtását vállalta az alperes számára egy berlini építési projekthez. A felek megállapodtak abban, hogy a nyújtott szolgáltatásokért a felperes 55 025 euró összegű átalánymunkadíjban részesül. A felperes által kiállított részszámlák alapján az alperes összesen bruttó 55 395,92 euró összeget fizetett meg számára.

11. 2017 júliusában a felperes, azt követően, hogy 2017. június 2-i levelével felmondta a mérnöki szerződést, az általa nyújtott szolgáltatásokról a HOAI-ból eredő legalacsonyabb díjtételek alapján végleges számlát bocsátott ki. Ezt követően a már teljesített átutalások és a biztosítékként visszatartott összeg figyelembevételével az alperessel szemben keresetet nyújtott be a fizetendő munkadíj fennmaradó részének, bruttó 102 934,59 euró kamatokkal és pert megelőző ügyvédi költségekkel növelt összegének megfizetése iránt.

12. A kereset nagy részének az első- és másodfokú bíróság helyt adott. A Bundesgerichtshofhoz (szövetségi legfelsőbb bíróság, Németország) benyújtott felülvizsgálati kérelmében az alperes a kereset elutasítását kéri.

13. A kérdést előterjesztő bíróság álláspontja szerint a felülvizsgálati kérelem elbírálása azon kérdés megválaszolásától függ, hogy a 2006/123 irányelv 15. cikkének (1) bekezdése, 15. cikke (2) bekezdésének g) pontja és 15. cikkének (3) bekezdése a magánszemélyek közötti jogvitában

[4] BGBl. I., 2636. o.

oly módon alkalmazandó-e, hogy mellőzni kell a HOAI kereset alapjául szolgáló rendelkezését. Igenlő válasz esetén helyt kell adni a felülvizsgálati kérelemnek. A kétségek a Bíróság ítélkezési gyakorlatából erednek.

14. A 2019. július 4-i Bizottság kontra Németország ítéletében [5] a Bíróság ugyanis úgy határozott, hogy az építészek és mérnökök által nyújtott tervezési szolgáltatásokra alkalmazandó, HOAI-ban előírt kötelező díjtételek fenntartásával a Németországi Szövetségi Köztársaság nem teljesítette a 2006/123 irányelv 15. cikkének (1) bekezdéséből, 15. cikke (2) bekezdésének g) pontjából és 15. cikkének (3) bekezdéséből eredő kötelezettségeit.

15. Ezt követően a Bíróság 2020. február 6-i a hapeg dresden végzésével [6] megállapította, hogy a 2006/123 irányelv 15. cikkének (1) bekezdését, 15. cikke (2) bekezdésének g) pontját és 15. cikkének (3) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy azokkal ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely szerint tilos az építészekkel vagy mérnökökkel kötött szerződésekben olyan díjat megállapítani, amely nem éri el a HOAI legalacsonyabb díjtételeit.

16. E körülmények között a Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság, Németország) úgy határozott, hogy az eljárást felfüggeszti, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

„1) Megállapítható-e az uniós jog, különösen az EUSZ 4. cikk (3) bekezdése, az EUMSZ 288. cikk harmadik bekezdése és az EUMSZ 260. cikk (1) bekezdése alapján, hogy a […] 2006/123 irányelv 15. cikkének (1) bekezdése, 15. cikke (2) bekezdésének g) pontja és 15. cikkének (3) bekezdése magánszemélyek között folyamatban lévő bírósági eljárás keretében közvetlen hatállyal bír abban az értelemben, hogy már nem alkalmazható a HOAI 7. §-ában foglalt, ezen irányelvvel ellentétes nemzeti szabályozás, amely szerint az építészek és mérnökök tervezési és felügyeleti szolgáltatásaira vonatkozó, e díjszabásban megállapított legalacsonyabb díjtételeket – meghatározott kivételekkel – alkalmazni kell, és az építészekkel vagy mérnökökkel kötött szerződésekben foglalt, legalacsonyabb díjtételeket el nem érő munkadíjakban való megállapodás érvénytelen?

2) Az 1. kérdésre adott nemleges válasz esetén:

a) Az építészek és mérnökök tervezési és felügyeleti szolgáltatásaira kötelezően alkalmazandó legalacsonyabb díjtételek Németországi Szövetségi Köztársaság által a HOAI 7. §-ában történő szabályozása sérti-e az EUMSZ 49. cikk szerinti letelepedési szabadságot vagy az uniós jog egyéb általános elveit?

b) A 2. a) kérdésre adott igenlő válasz esetén: Megállapítható-e egy ilyen jogsértés alapján, hogy a magánszemélyek között folyamatban lévő bírósági eljárás keretében a kötelező legalacsonyabb díjtételekre vonatkozó nemzeti szabályozás (a jelen esetben: a HOAI 7. §-a) már nem alkalmazható?”

17. A Bíróság előtti eljárásban az alapeljárás felei, a Holland Királyság, valamint az Európai Bizottság terjesztett elő írásbeli észrevételeket. Az alapeljárás alperese kivételével e felek képviselőik útján részt vettek a 2021. május 3-i tárgyaláson.

5 C-377/17, EU:C:2019:562.

6 C-137/18, nem tették közzé, EU:C:2020:84.

IV. Értékelés

18. A kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kérdezi a Bíróságtól, hogy az uniós jogból következik-e a magánszemélyek közötti jogvitában eljáró nemzeti bíróság kötelezettsége, hogy mellőzze a nemzeti jog azon rendelkezésének – a jelen esetben a HOAI 7. §-ának (a továbbiakban: vitatott rendelkezés) – alkalmazását, amelyre a felperes követelését alapozta, ha e rendelkezés ellentétes a 2006/123 irányelvvel. A kérdést előterjesztő bíróság kétségei az uniós jog azon klasszikus problémájából erednek, amelyet az átültetésre előírt határidő lejártát követően az át nem ültetett vagy nem megfelelően átültetett irányelv rendelkezéseinek nemzeti bíróságok által a horizontális viszonyokban történő alkalmazása jelent.

19. Elemzésemben röviden felidézem a Bíróságnak az irányelvek magánszemélyek közötti viszonyokban való hatékony érvényesülésével kapcsolatos álláspontját (A. szakasz). Ezt követően bemutatom az alapügy azon elemeit, amelyeket az ügyben relevánsnak tartok (B. szakasz). Majd megvizsgálom a Bizottságnak az uniós joggal összhangban álló értelmezés lehetőségére vonatkozó javaslatát (C. szakasz). Végül rátérek az irányelvvel ellentétes nemzeti rendelkezés alkalmazásának esetleges mellőzését megalapozó okok elemzésére (D. szakasz).

A. Az irányelv horizontális viszonyokban való tényleges érvényesülése

20. Az EUMSZ 288. cikk harmadik bekezdéséből kitűnik, hogy az irányelv – a rendelettel szemben – minden címzett tagállamra kötelező. Ennélfogva valamely irányelv önmagában nem keletkeztet magánszemélyekre vonatkozó kötelezettséget, következésképpen arra ilyenként – főszabály szerint – nem is lehet magánszemélyekkel szemben hivatkozni.[7]

21. Ezt az irányelv horizontális közvetlen hatálya hiányának nevezik. Ez utóbbi fogalmat egyrészt a magánszemélyek jogai és kötelezettségei keletkezésén alapuló hatály hiányának ismertetésére, másrészt pedig az irányelvnek a magánszemélyek közötti jogvitákban való alkalmazhatósága kizárásának leírására használják.

22. Ebben az összefüggésben emlékeztetek arra, hogy az irányelvek horizontális hatályának kérdését meg kell különböztetni az elsődleges jog és a rendeletek horizontális közvetlen hatályának kérdésétől. Ez utóbbi esetben a rendelkezések horizontális hatályáról akkor beszélünk, ha hatályuk kiterjed a magánszemélyek (magánjogi jogalanyok) magatartására is. Másként fogalmazva, annak megállapításáról van szó, hogy a magánszemélyek az e rendelkezésekből eredő kötelezettségek vagy tilalmak közvetlen címzettjei-e. Ennek kapcsán érdemes kiemelni, hogy még ha a magánjogi jogalanyok nem is címzettjei e rendelkezéseknek, hivatkozhatnak rájuk a többi magánjogi jogalannyal fennálló jogvitában. Ez mindenekelőtt az ilyen rendelkezésekre annak meghatározása érdekében történő hivatkozásra vonatkozik, hogy az adott jogvitára alkalmazandó nemzeti szabályozás összeegyeztethető-e az uniós joggal (úgynevezett jogszerűségi vizsgálat).

23. Az irányelvek horizontális közvetlen hatályának kizárása esetén egy másik problémával szembesülünk. A magánjogi jogalannyal szembeni jogvitában ugyanis nem lehet hivatkozni az irányelv rendelkezésére, függetlenül attól, hogy e hivatkozás célja az adott irányelvből eredő jogok vagy kötelezettségek közvetlen meghatározása, vagy hogy arra a nemzeti rendelkezések uniós

[7] Lásd különösen: 1986. február 26-i Marshall ítélet (152/84, EU:C:1986:84, 48. pont); 1994. július 14-i Faccini Dori ítélet (C-91/92, EU:C:1994:292, 20. pont); 2004. október 5-i Pfeiffer és társai ítélet (C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, 108. pont); 2018. augusztus 7-i Smith ítélet (C-122/17, EU:C:2018:631, 42. pont).

joggal való összeegyeztethetőségének értékelése érdekében kerül-e sor (úgynevezett jogszerűségi vizsgálat). Ebben az értelemben másodlagos az a kérdés, hogy a magánjogi jogalanyok az adott irányelv konkrét rendelkezéseinek címzettjei-e.

24. Valamely irányelv horizontális közvetlen hatályának kizárása azonban nem jelenti azt, hogy az irányelv nem vehető figyelembe magánszemélyek közötti jogvitában oly módon, hogy ez másik magánszemély jogi helyzetét érintené. A Bíróság ítélkezési gyakorlatában több olyan esetre utalt, amelyben ilyen figyelembevételre sor kerülhet. Az eljárás tárgyára és a felek által előadott álláspontra tekintettel ezek közül mindössze négy megemlítésére szorítkozom.

25. Először is a Bíróság rámutatott, hogy a nemzeti bíróságok kötelessége a nemzeti jog uniós joggal összeegyeztethető értelmezése (úgynevezett uniós joggal összhangban álló értelmezés). Ezen értelmezés során tagállamok kötelesek a nemzeti jogi rendelkezéseket úgy értelmezni, hogy a szóban forgó irányelv által kívánt eredmény elérése érdekében a lehető legteljesebb mértékig figyelembe veszik irányelv szövegét és célját.[8] Az uniós joggal összhangban álló értelmezés céljából bíróság előtt az irányelvre történő hivatkozás tehát alkalmas arra, hogy azt a jogalkalmazás során figyelembe vegyék.

26. Másodszor, a műszaki szabványok és szabályok terén történő információszolgáltatási eljárást előíró irányelv[9] alkalmazása a tagállamok irányelv által előírt kötelezettségeit sértő nemzeti műszaki szabályok elfogadása esetén azt eredményezheti, hogy e nemzeti műszaki szabályok már nem alkalmazhatók. A tagállami kötelezettségszegés ugyanis azzal a következménnyel jár, hogy a magánjogi jogalanyok közötti jogvitában nem alkalmazhatók az említett kötelezettségek megsértésével elfogadott nemzeti műszaki szabályok, mivel e jogsértés „lényeges eljárási hibának”[10] minősül.

27. Harmadszor, amennyiben az uniós joggal összhangban álló értelmezés nem lehetséges, a magánjogi jogalanyok közötti jogvitában eljáró nemzeti bíróság köteles mellőzni az irányelvvel ellentétes nemzeti rendelkezés alkalmazását, amennyiben azt az uniós jog valamelyik – például az Európai Unió Alapjogi Chartájában[11] rögzített – általános elve tiszteletben tartásának szükségessége megköveteli. A nemzeti rendelkezések alkalmazásának mellőzése ilyen esetben azonban nem az irányelv rendelkezésén, hanem az uniós jognak az irányelv rendelkezése által konkretizált általános elvén alapul.[12]

8 Lásd különösen: 1984. április 10-i von Colson és Kamann ítélet (14/83, EU:C:1984:153, 26. pont); 1990. november 13-i Marleasing ítélet (C-106/89, EU:C:1990:395, 8. pont); 2004. október 5-i Pfeiffer és társai ítélet (C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, 113–114. pont).

9 A műszaki szabványok és szabályok terén történő információszolgáltatási eljárás megállapításáról szóló, 1983. március 28-i 83/189/EGK tanácsi irányelv (HL 1983. L 109., 8. o.; magyar nyelvű különkiadás 9. fejezet, 1. kötet, 91. o.); ezt követően a műszaki szabványok és szabályok terén történő információszolgáltatási eljárás és az információs társadalom szolgáltatásaira vonatkozó szabályok megállapításáról [helyesen: A műszaki szabványok és szabályok, valamint az információs társadalom szolgáltatásaira vonatkozó szabályok terén alkalmazott információszolgáltatási eljárás megállapításáról] szóló, 1998. június 22-i 98/34/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 1998. L 204., 37. o.; magyar nyelvű különkiadás 13. fejezet, 20. kötet, 337. o.); végül a műszaki szabályokkal és az információs társadalom szolgáltatásaira vonatkozó szabályokkal kapcsolatos információszolgáltatási eljárás megállapításáról szóló, 2015. szeptember 9-i (EU) 2015/1535 európai parlamenti és tanácsi irányelv (egységes szerkezetbe foglalt szöveg) (HL 2015. L 241., 1. o.). Ezen ítélkezési gyakorlatot a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól szóló, 2000. június 8-i 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (elektronikus kereskedelemről szóló irányelv) (HL 2000. L 178., 1. o., magyar nyelvű különkiadás 13. fejezet, 25. kötet, 399. o.) 3. cikkének (4) bekezdésében említett kötelezettségre is alkalmazni kell. Lásd ebben az értelemben: 2019. december 19-i Airbnb Ireland ítélet (C-390/18, EU:C:2019:1112, 100. pont).

10 Lásd: 1996. április 30-i CIA Security International ítélet (C-194/94, EU:C:1996:172, 48. pont); 2000. szeptember 26-i Unilever ítélet (C-443/98, EU:C:2000:496, 44., 50. és 51. pont).

11 A továbbiakban: Charta.

12 Lásd az indítvány 67. pontjában hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

28. Negyedszer az irányelvre való hivatkozás nem kizárt az úgynevezett háromszög-helyzetben, vagyis amikor valamely irányelvvel kapcsolatos, egy magánjogi jogalany és az állam közötti vertikális síkon folyamatban lévő jogvita következményei érintik valamely harmadik személy jogi helyzetét. [13]

B. Az alapügy sajátosságai

29. Az alapügy jelen eljárás szempontjából releváns tényállási elemei a következők:

– Az alapeljárás magánszemélyek (magánjogi jogalanyok) közötti jogvita, és a jogvita tárgyát képező jogviszony szolgáltatásnyújtásra irányuló szerződésből ered. A felek közötti kapcsolat tehát horizontális jellegű.

– Az alapeljárás valamennyi vonatkozása kizárólag egyetlen államot érint.

– A kereset olyan nemzeti jogi rendelkezésen alapul, amely azzal a hatással jár, hogy a szolgáltató javára a szolgáltatás fejében a legalacsonyabb díjtételt el nem érő összegű munkadíjat megállapító szerződéses rendelkezés helyett a legalacsonyabb díjtételt kell alkalmazni.

– A nemzeti jog e rendelkezése ellentétes a 2006/123 irányelv 15. cikke (1) bekezdésével, 15. cikke (2) bekezdésének g) pontjával és 15. cikkének (3) bekezdésével. [14]

– Ezt a jogellenességet a Bíróságnak az EUMSZ 258. cikkben szabályozott eljárás keretében hozott ítélete is megállapította.

– A kérdést előterjesztő bíróság álláspontja szerint a vitatott rendelkezést nem lehet úgy értelmezni, hogy az összeegyeztethető legyen a 2006/123 irányelv 15. cikke (1) bekezdésével, 15. cikke (2) bekezdésének g) pontjával és 15. cikkének (3) bekezdésével.

– A felek közötti szerződést az irányelv nemzeti jogrendbe történő átültetésére nyitva álló határidő lejártát követően, de a Bizottság kontra Németország ügyre vonatkozó bírósági eljárás [15] megindítását megelőzően kötötték.

C. Az uniós joggal összhangban álló értelmezés lehetősége

30. A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlatából következik, hogy az a kérdés, hogy mellőzni kell-e valamely nemzeti rendelkezés horizontális viszonyban való alkalmazását amiatt, hogy ellentétes valamely irányelvvel, csak akkor merül fel, ha az irányelvvel összhangban álló értelmezés nem lehetséges. [16]

[13] Lásd különösen: 1996. október 24-i Kraaijeveld és társai ítélet (C-72/95, EU:C:1996:404); 2004. január 7-i Wells ítélet (C-201/02, EU:C:2004:12).

[14] Vö.: a jelen indítvány 14. és 15. pontja.

[15] 2019. július 4-i Bizottság kontra Németország ítélet (C-377/17, EU:C:2019:562).

[16] Lásd különösen: 2018. április 17-i Egenberger ítélet (C-414/16, EU:C:2018:257, 71–75. pont és a rendelkező rész 3. pontja); 2018. november 6-i Bauer és Willmeroth ítélet (C-569/16 és C-570/16, EU:C:2018:871, 25. pont és a rendelkező rész 2. pontja).

31. A kérdést előterjesztő bíróság szerint a nemzeti jog rendelkezései nem értelmezhetők úgy, hogy összeegyeztethetők legyenek a 2006/123 irányelvvel, mivel *contra legem* értelmezésről lenne szó. Írásbeli észrevételeiben és a tárgyaláson a Bizottság vitatta a kérdést előterjesztő bíróság álláspontját.

32. A Bíróság ugyan a múltban többször is hangsúlyozta a nemzeti bíróságok azon kötelezettségét, hogy az uniós joggal összhangban értelmezzék az irányelvhez vagy a kerethatározathoz hasonló jogi aktusokat, egyúttal következetesen úgy ítélte meg, hogy az uniós joggal összhangban álló értelmezés elve nem szolgálhat a nemzeti jog *contra legem* értelmezésének alapjául.[17] Márpedig, mivel a Bíróság – amint arra maga is utalt – nem rendelkezik hatáskörrel valamely tagállam belső jogának értelmezésére,[18] végső soron a nemzeti bíróság feladata annak eldöntése, hogy az irányelvvel összhangban álló értelmezés *contra legem* lenne-e.[19]

33. Ebben az összefüggésben egyrészt egyet tudok érteni a Bizottsággal abban, hogy az értelmezés német jog szerinti, az előzetes döntéshozatal iránti kérelemből eredő, a kérdést előterjesztő bíróság által kifejtett korlátai túlságosan szűknek tűnnek. Különösen a német bíróságoknak az előzetes döntéshozatal iránti kérelemben ismertetett ítélkezési gyakorlatára tekintettel, amelyből kitűnik, hogy a jóhiszeműség német polgári törvénykönyvben foglalt elvére való hivatkozás lehetővé tette, hogy a múltban számos hasonló ügyben ne vegyék figyelembe a német jog vitatott rendelkezését. Másrészt, a kérdést előterjesztő bíróság azon határozott álláspontjával szemben, amely szerint ezen ítélkezési gyakorlat a jelen ügyben nem alkalmazható, nem látok okot arra, hogy a Bíróság a lehetséges összhangban álló értelmezés német jog szerinti korlátainak értékelése során a kérdést előterjesztő bíróság helyébe lépjen.

D. A vitatott rendelkezés alkalmazása kérdést előterjesztő bíróság általi mellőzésének esetleges jogalapjai

1. A 2006/123 irányelv, mint a belső piac alapvető szabadságát konkretizáló eszköz sajátosságai

34. Véleményem szerint a jelen ügy elemzését a 2006/123 irányelv – mint többek között az EUMSZ 49. cikk szerinti letelepedés szabadságát konkretizáló eszköz – sajátosságainak alaposabb vizsgálatával kell kezdeni. Kétségtelen, hogy e kérdést a felek nem vetették fel kifejezetten álláspontjukban, ugyanakkor kívánatosnak tűnik, hogy a Bíróság a jelen ügyben közelebbről vizsgálja meg az EUMSZ 49. cikk és a 2006/123 irányelv közötti kapcsolatot.

35. A kérdést előterjesztő bíróság által feltett második kérdés első részét illetően a Bizottság kizárta, hogy pusztán az EUMSZ 49. cikkből levezethető az azzal ellentétes nemzeti rendelkezés alkalmazásának mellőzésére irányuló kötelezettség. Álláspontja szerint a jelen ügyben az EUMSZ 49. cikk alkalmazását kizárja az a tény, hogy a szóban forgó német rendelkezés alkalmazása a nemzeti viszonyokra korlátozódik. Ez az érv azon az előfeltevésen alapul, amely szerint, ha a jelen ügyben bármilyen határokon átnyúló elem merülne fel, és a német jog vitatott rendelkezése alkalmazható lenne, akkor hivatkozni lehetne az EUMSZ 49. cikkre. Ez azt is jelentené, hogy a 2006/123 irányelv hatálya alá tartozó tényállás az EUMSZ 49. cikkel való

17 Lásd különösen: 2008. április 15-i Impact ítélet (C-268/06, EU:C:2008:223, 100. pont); 2017. június 29-i Popławski ítélet (C-579/15, EU:C:2017:503, 33. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

18 Lásd különösen: 2017. február 16-i Agro Foreign Trade & Agency ítélet (C-507/15, EU:C:2017:129, 23. pont).

19 Lásd különösen: 2017. június 29-i Popławski ítélet (C-579/15, EU:C:2017:503, 39. pont); 2018. április 17-i Egenberger ítélet (C-414/16, EU:C:2018:257, 73–75. pont).

összeegyeztethetőség vonatkozásában is értékelhető lenne. Ezzel kapcsolatban komoly kétségeim vannak, amelyeket itt a Bírósággal meg kívánok osztani. Meggyőződésem szerint e kétségek indokolhatják a 2006/123 irányelv közvetlen alkalmazhatóságának megengedhetőségét a jelen eljárásban.

36. Vizsgáljuk ezért meg közelebbről a 2006/123 irányelv III. fejezetének sajátosságait, amely az EUMSZ 49. cikk szerinti letelepedési szabadságot konkretizálja szinte az összes szolgáltatási tevékenység tekintetében. Ezzel összefüggésben a 2006/123 irányelv eltér az egyéb olyan másodlagos jogi aktusoktól, amelyek az érintett ágazatban harmonizálják a letelepedés szabadságának kiemelt – és általában szűk – szempontjait.[20] Ez azt jelenti, hogy az ítélkezési gyakorlat által kidolgozott, a Szerződésben rögzített szabadságok és az e szabadságok kiemelt szempontjait harmonizáló intézkedések közötti kapcsolatot meghatározó szabályok nem ültethetők át automatikusan a 2006/123 irányelvre.

37. Először is emlékeztetni szeretnék a Bíróság két különösen jelentős ítéletére. Egyrészt a Rina Services ítéletben a Bíróság kimondta, hogy amennyiben valamely kérdés a 2006/123 irányelv hatálya alá tartozik, nem szükséges, hogy azt a Szerződés rendelkezéseire tekintettel tovább vizsgálják.[21] Másrészt a Bíróság az X és Visser ítéletében megállapította, hogy a 2006/123 irányelv szolgáltatók letelepedési szabadságára vonatkozó III. fejezetének rendelkezései olyan helyzetre is alkalmazhatók, amelynek összes releváns vonatkozása kizárólag egyetlen tagállamot érint.[22]

38. Másodsorban figyelembe kell venni azokat a tényezőket, amelyek egyértelműen arra utalnak, hogy az uniós jogalkotó a 2006/123 irányelv elfogadásával a belső piac két alapvető szabadságának – köztük a letelepedés szabadságának – az érvényesítésére vagy a konkretizálására törekedett.[23] A 2006/123 irányelv nem a szolgáltatási tevékenység egyes vonatkozásainak harmonizálására szolgál, hanem magát a Szerződést részletezi. Ennek érdekében ezen irányelv figyelembe veszi a Bíróság igen kiterjedt eddigi ítélkezési gyakorlatát, többek között meghatározott korlátozások tilalmának részletezésével, vagy a kivételek megállapításával. Ha viszont kifejezetten hivatkozunk az irányelv 15. cikkére, akkor egyértelműen kitűnik, hogy annak célja, hogy összeegyeztesse a tagállamoknak a gazdasági tevékenység gyakorlásának követelményeire vonatkozó szabályozási hatáskörét és a Szerződés által biztosított letelepedési szabadság tényleges gyakorlását.

39. A fenti elemzésből két következtetés vonható le. Először is, ha a vizsgált nemzeti szabályozás a 2006/123 irányelv hatálya alá tartozik, és azzal *összeegyeztethetetlen*, nem kell vizsgálni az ilyen szabályozásnak a Szerződéssel való összeegyeztethetőségét. Úgy tűnik, hogy nyilvánvaló következtetésről van szó, és hogy a Bíróságnak e tekintetben nincs kétsége.[24] Másrészt pedig, és ez véleményem szerint természetes módon következik a Rina Services ítéletből,[25] ha a vizsgált

20 Például az ügyvédi szolgáltatásnyújtás szabadsága tényleges gyakorlásának elősegítéséről szóló, 1977. március 22-i 77/249/EGT tanácsi irányelv (HL 1977. L 78., 17. o.; magyar nyelvű különkiadás 6. fejezet, 1. kötet, 52. o.).

21 2015. június 16-i Rina Servives és társai ítélet (C-593/13, EU:C:2015:399, 23. és azt követő pontok).

22 Lásd: 2018. január 30-i X és Visser ítélet (C-360/15 és C-31/16, EU:C:2018:44, 99–110. pont és a rendelkező rész 3. pontja).

23 Vö. a 2006/123 irányelv (5), (6) és (64) preambulumbekezdésével. Lásd még: 2015. június 16-i Rina Servives és társai ítélet (C-593/13, EU:C:2015:399, 40. pont), amelyben a Bíróság kifejezetten megállapította, hogy a 2006/123 irányelv olyan másodlagos jogi aktus, amely az EUM-Szerződésben biztosított egyik alapvető szabadságot érvényesíti.

24 Lásd: 2016. február 23-i Bizottság kontra Magyarország ítélet (C-179/14, EU:C:2016:108, 118. pont); 2018. január 30-i X és Visser ítélet (C-360/15 és C-31/16, EU:C:2018:44, 137. pont).

25 2015. június 16-i ítélet (C-593/13, EU:C:2015:399).

nemzeti szabályozás a 2006/123 irányelv hatálya alá tartozik, és azzal *összeegyeztethető*, akkor nem vitatható a Szerződésnek a szolgáltatásnyújtás szabadságára és a letelepedés szabadságára vonatkozó rendelkezései alapján. [26]

40. A fenti logika álláspontom szerint kétségbe vonja a Bizottság azon érvét, amely szerint, ha a jelen ügyben bármilyen határokon átnyúló elem merülne fel, és a német jog vitatott rendelkezése alkalmazandó lenne, akkor lehetne az EUMSZ 49. cikkre hivatkozni. Ez ugyanis azt jelentené, hogy ugyanazt a tényállást mind a 2006/123 irányelvvel, mind pedig az EUMSZ 49. cikkel való összeegyeztethetőség szempontjából lehetne értékelni. Ez álláspontom szerint ellentétes lenne az uniós jogalkotó szándékával, amely ezen irányelv elfogadásával a szolgáltatási tevékenység tekintetében a letelepedés szabadságának kimerítő jellegű szabályozására törekedett. Másként fogalmazva, a letelepedés szabadságának mindazon típusai és aspektusai, amelyek ezen irányelv hatálya alá tartoznak, már nem értékelhetők az EUMSZ 49. cikk alapján.

41. Hasonlóképpen, amint az az X és Visser ítéletből [27] kitűnik, a 2006/123 irányelv III. fejezetének rendelkezései olyan helyzetekre is alkalmazhatók, amelyek összes releváns vonatkozása kizárólag egyetlen tagállamot érint. Ez az ítélet meggyőződésem szerint megerősíti az uniós jogalkotó azon szándékát, hogy a 2006/123 irányelv alkalmazási körében a letelepedés szabadságának hatályát kiterjessze a tisztán belföldi viszonyokra is. [28]

42. Álláspontom szerint azon feltevés elfogadása, amely szerint a 2006/123 irányelv III. fejezete konkretizálja az EUMSZ 49. cikkben előírt letelepedési szabadságot, azt jelenti, hogy sajátos módon kell megközelíteni ezen irányelv horizontális alkalmazásának problémakörét.

43. Meggyőződésem, hogy amennyiben az adott tényállás a 2006/123 irányelv III. fejezetének hatálya alá tartozik, az EUMSZ 49. cikk szerinti letelepedés szabadságára való hivatkozás lehetőségét ki kell zárni annak érdekében, hogy valamely tagállam szabályozását egy magánjogi jogalannyal szemben folyamatban lévő jogvitában meg lehessen kérdőjelezni. Ez nemcsak azzal a gondolattal lenne ellentétes, hogy a letelepedés szabadságát a 2006/123 irányelv elfogadásával konkretizálták. Ez a letelepedés szabadságának tárgyi hatályára vonatkozó összetett elemzésekhez is vezetne. Meg kell tehát vizsgálni, hogy valamely irányelvvel ellentétes adott nemzeti szabályozás az EUMSZ 49. cikkel is ellentétes lenne-e annak feltételezése esetén, hogy az irányelv elfogadására nem került sor. Nincs kétségem afelől, hogy az ilyen megoldás sértené a 2006/123 irányelv hatékony érvényesülését (effet utile).

44. Elméletileg lehetséges a horizontális közvetlen hatály hagyományos kizárására támaszkodni, és megállapítani, hogy függetlenül attól, hogy az ügynek van-e határokon átnyúló eleme, vagy sem, magánjogi jogalannyal szemben kizárt az ezen irányelv III. fejezetének rendelkezéseire való hivatkozás. Egy ilyen megoldás álláspontom szerint nyilvánvalóan elfogadhatatlan lenne, akár pusztán amiatt is, hogy a 2006/123 irányelvhez hasonló másodlagos jogi aktus semmi esetre sem korlátozhatja valamely Szerződés szerinti szabadság hatályát, így a magánjogi jogalanyokkal szembeni jogvitában való hivatkozás tekintetében sem.

[26] Az ilyen nemzeti szabályozás vitatása csak akkor volna lehetséges, ha a szolgáltatási irányelv konkrét rendelkezései összeegyeztethetetlennek bizonyulnának a Szerződéssel.

[27] 2018. január 30-i X és Visser ítélet (C-360/15 és C-31/16, EU:C:2018:44, rendelkező rész 3. pontja).

[28] Nehéz nem észrevenni, hogy egy ilyen megoldás sok előnnyel járna. Nem szükséges ugyanis minden tényállásban határokon átnyúló elemet keresni, amelynek létezése gyakran nehezen azonosítható, ahhoz, hogy közvetlenül lehessen alkalmazni a Szerződés szerinti szabadságot.

45. Egyetlen, és álláspontom szerint megfelelő megoldás marad tehát számunkra, amely annak megállapításából következik, hogy a 2006/123 irányelv III. fejezete nem csupán a Szerződés szerinti letelepedési szabadságot konkretizálja, hanem alkalmazásának korlátait kiterjeszti a tisztán belső jogviszonyokra is. Az említett fejezet rendelkezéseire másik magánjogi jogalannyal szembeni jogvitában történő hivatkozásnak ugyanúgy lehetségesnek kell lennie, mint ahogy hasonló helyzetekben közvetlenül hivatkozni lehet a Szerződés szerinti letelepedési szabadságára is.

46. Azt tehát, hogy a szóban forgó nemzeti rendelkezés ellentétes-e a 2006/123 irányelv 15. cikke (1) bekezdésének g) pontjával, a nemzeti bíróságnak sajátos módon kell elbírálnia, figyelmen kívül hagyva az irányelvek horizontális közvetlen hatályát kizáró ítélkezési gyakorlatot.

47. Következésképpen úgy vélem, hogy abban az esetben, ha az uniós joggal összhangban álló értelmezés nem lehetséges, annak a nemzeti bíróságnak, amely magánszemélyek közötti jogvitában olyan nemzeti rendelkezésre alapított követelést bírál el, amely a szolgáltatókkal szemben a 2006/123 irányelv 15. cikke (1) bekezdésével, 15. cikke (2) bekezdésének g) pontjával és 15. cikkének (3) bekezdésével ellentétes módon állapít meg legalacsonyabb díjtételeket, mellőznie kell az ilyen nemzeti rendelkezés alkalmazását. E kötelezettség a kérdést előterjesztő bíróságot a 2006/123 irányelv 15. cikke (2) bekezdésének g) pontja és 15. cikkének (3) bekezdése, mint az EUMSZ 49. cikk szerinti letelepedés szabadságát konkretizáló rendelkezések alapján terheli.

2. A műszaki szabályokra vonatkozó ítélkezési gyakorlat analógia útján történő alkalmazása

48. A holland kormány többek között azt javasolta a Bíróságnak, hogy a jelen ügyben analógia útján alkalmazza a be nem jelentett műszaki szabályokra vonatkozó ítélkezési gyakorlatát.

49. Amint arra a Bíróság maga is rámutatott, a technikai szabályokra vonatkozó ítélkezési gyakorlata kivételes jellegű, és azt nem lehet más helyzetekre kiterjeszteni. Azon ügyek sajátossága, amelyekben a Bíróság ítélkezési gyakorlatát elfogadta,[29] abban nyilvánult meg, hogy a hivatkozott irányelv – amely sem jogokat, sem kötelezettségeket nem keletkeztet a magánszemélyek számára – nem határozza meg azon jogszabály anyagi tartalmát, amelynek alapján a nemzeti bíróságnak az előtte folyamatban lévő jogvitát el kellene döntenie. Ennélfogva az át nem ültetett irányelv magánszemélyek közötti hivatkozhatóságának hiányára vonatkozó ítélkezési gyakorlat nem releváns az ilyen helyzetekben.[30]

50. A jelen ügy nem emlékeztet a be nem jelentett műszaki szabályokra vonatkozó ügyekre. Az irányelv 15. cikke (2) bekezdésének g) pontja és 15. cikkének (3) bekezdése nem minősül bejelentési kötelezettséget előíró rendelkezésnek. Nem alkalmazható tehát analógia útján a be nem jelentett műszaki szabályokra vonatkozó ítélkezési gyakorlat.

[29] Lásd különösen: 1996. április 30-i CIA Security International ítélet (C-194/94, EU:C:1996:172, 48. pont); 2000. szeptember 26-i Unilever ítélet (C-443/98, EU:C:2000:496, 44., 50. és 51. pont); 2019. december 19-i Airbnb Ireland ítélet (C-390/18, EU:C:2019:1112, 100. pont).

[30] 2018. augusztus 7-i Smith ítélet (C-122/17, EU:C:2018:631, 53. pont).

3. Az irányelv „pajzsként”, nem pedig „kardként” történő alkalmazása

51. A holland kormány szerint a Bíróság eddigi ítélkezési gyakorlatából[31] következik, hogy magánjogi jogalany nem hivatkozhat valamely irányelv rendelkezésére annak érdekében, hogy az irányelvből eredő kötelezettséget rójon egy másik magánjogi jogalanyra abban az esetben, ha ilyen kötelezettség a nemzeti jog alapján nem áll fenn (nem használhatja azt „kardként”). Ezzel szemben az eddigi ítélkezési gyakorlatból nem következik, hogy magánjogi jogalany ne hivatkozhatna valamely irányelv rendelkezésére abban az esetben, ha az ellenérdekű fél azt próbálja elérni, hogy a magánszemélyt a nemzeti jog irányelvvel ellentétes rendelkezései által előírt kötelezettség terhelje. A holland kormány úgy véli, hogy e második esetben (amelyben az irányelvet „pajzsként” használják) a nemzeti bíróság köteles mellőzni a nemzeti jog rendelkezésének alkalmazását.

52. A Bizottság szerint szükség van ilyen különbségtételre. Hangsúlyozza, hogy a Bíróság eddigi ítélkezési gyakorlata szerint egy irányelv *önmagában* nem keletkeztet magánszemélyekre vonatkozó kötelezettséget, következésképpen arra nem is lehet magánszemélyekkel szemben hivatkozni. Márpedig a jelen ügyben a szerződésből ered a felperes azon kötelezettsége, hogy tartsa magát a megállapított munkadíj a megállapodás szerinti összegéhez. Így az alperes felperes további igényével szembeni védekezése nem csak magán az irányelven, hanem a szerződésen és az irányelven egyaránt alapul. Nem olyan helyzetről van tehát szó, amelyben *önmagában* az irányelvből vagy az irányelvből *mint ilyenből* származnának meghatározott jogok a magánjogi jogalany számára.

53. A Bizottság mindazonáltal kételkedik abban, hogy a fentieknek döntő jelentősége lenne a jelen ügyben: egyrészt a Bíróság ítélkezési gyakorlatában tett azon kategorikus megállapítás miatt, amely szerint a magánszemélyek közötti jogvitában nem lehet valamely irányelvre hivatkozni az azzal ellentétes tagállami szabályozás mellőzése érdekében;[32] másrészt a magánjogi szerződések sajátosságai miatt, amelyeket az jellemez, hogy a felek jogaik és kötelezettségeik meghatározásakor maguk hozzák egyensúlyba az érdekeiket. Valamely irányelv figyelembevétele szükségszerűen magában foglalja valamely fél helyzetének romlását, így nem meghatározó az a kérdés, hogy az irányelvből jog vagy kötelezettség következik-e. Lényegében ugyanis ugyanazon érme két oldaláról van szó.

54. Egyetértek a Bizottság ezen utóbbi következtetésével.

55. Először is azt az elgondolást, amely szerint az irányelvnek önmagában más hatásokat kellene kiváltania a horizontális viszonyokban annak függvényében, hogy azt „kardként” vagy „pajzsként” használják, véleményem szerint nem támasztja alá az EUMSZ 288. cikk harmadik bekezdésének szövege. Nem következik belőle az, hogy az irányelvvel ellentétes nemzeti rendelkezéseket a horizontális viszonyokban mellőzni kellene, vagy azokat meg kellene fosztani hatékony érvényesülésüktől.

56. Amint arra a Bizottság helyesen rámutat, a Bíróság ítélkezési gyakorlatából lényegében az következik, hogy az irányelvekből tilos akár jogosultságok, akár kötelezettségek formájában horizontális viszonyokban a magánszemélyekre nézve jogi következményeket levonni. Lényegében annak megállapítása, hogy az irányelvből kötelezettség következik-e, amelyet

31 A holland kormány a 2018. augusztus 7-i Smith ítéletre (C-122/17, EU:C:2018:631) és a 2012. január 24-i Dominguez ítéletre (C-282/10, EU:C:2012:33) hivatkozik.

32 2018. augusztus 7-i Smith ítélet (C-122/17, EU:C:2018:631, 44. pont).

valamely fél az ellenérdekű féllel szemben elő kíván írni, vagy valamely kötelezettség előírásának megtiltása, ami a nemzeti jogból ered, az adott eljárási helyzettől és az elfogadott nézőponttól függ, így e különbségtétel nem objektív kritériumon alapul.

57. Ha ugyanis az irányelvből az olyan rendelkezések elfogadásának tilalma következik, amelyek adott szolgáltatásért járó, a felekre nézve kötelező legalacsonyabb munkadíjat állapítanak meg, nyilvánvalóan megállapítható, hogy olyan helyzetről van szó, amelyben a nemzeti jogi rendelkezésből a felek által meghatározottnál magasabb összeg megfizetésének kötelezettsége következik, amellyel szemben az irányelv „pajzsként” véd. Az is megállapítható azonban, hogy az irányelvből közvetetten konkrét jog és kötelezettség következik a magánjogi jogalanyok számára: a szolgáltatás igénybe vevőjének azon joga, hogy mentesüljön a szerződésben megállapított vételár megfizetése alól, valamint a szolgáltató azon kötelezettsége, hogy a szerződésben kikötött vételár megfizetését úgy tekintse, hogy az mentesíti a szolgáltatás igénybe vevőjét szerződéses kötelezettsége alól. A keresettel szemben védekezve a szolgáltatás igénybe vevője egyik kezében tehát „pajzsot” tart, ugyanakkor a másikban „kardot” tartva odaszúr, amikor a szolgáltatóra annak elismerésére irányuló kötelezettséget kíván előírni, hogy a legalacsonyabb díjtételnél alacsonyabb összeg kifizetése a kötelezettség megszűnését eredményezi.

58. Képzeljük el, hogy a szolgáltatás igénybe vevője tévesen fizetett a szerződésben kikötöttnél magasabb munkadíjat, és ezt követően kérte a szolgáltatótól e munkadíj visszafizetését. A szolgáltatás igénybe vevője ezáltal arra törekedne, hogy ez utóbbit a jogalap nélkül fizetett összegek visszatérítésére kötelezze. A szolgáltatás igénybe vevője e tekintetben az irányelvre „kardként” hivatkozna. Ugyanez lenne a helyzet, ha a felek az alkalmazandó legmagasabb díjtételeknél magasabb díjazásban állapodtak volna meg, és a szolgáltató a legmagasabb díjtételek kifizetést követően a legmagasabb díjtételek és a szerződésben meghatározott összeg közötti különbözetet követelné. Lényegében arra törekedne, hogy a szolgáltatás igénybe vevőjét az irányelvből eredő szerződéses ár megfizetésére kötelezze. Bár a jelen ügyben valójában nem ilyen helyzetekről van szó, de logikus, hogy a megoldásnak minden esetben azonosnak kellene lennie: hogy a nemzeti jog valamely rendelkezése e helyzetek egyikében sem alkalmazható. A magánjogi jogalany kötelezésére alapított érvelés nem biztosítja e hatás elérését minden egyes eljárási helyzetben, valamint pontatlan és képlékeny kritériumon alapul.

59. A holland kormány javaslatát kissé eltérő szemszögből vizsgálva magára az irányelv magánjogi jogalanyokkal szembeni hivatkozhatóságára is lehetne összpontosítani. Az irányelv „pajzsként” való működése ez esetben azt eredményezné, hogy az elbírálás alapjai közül kizárnák az irányelvvel ellentétes nemzeti jogi rendelkezést. Ebben az értelemben az irányelv „pajzsként” való működése megfelel az úgynevezett, az irányelvre a nemzeti jog rendelkezésének kizárása céljából való hivatkozásnak (franciául *invocabilité d'exclusion*), és ellentéte az irányelvre az irányelv rendelkezésének a döntéshozatal alapjai közé történő beillesztése érdekében való hivatkozásnak (franciául *invocabilité de substitution*). [33]

60. Az irányelv „pajzsként” és „kardként” való működésének megkülönböztetésére szolgáló kritérium (ha elfogadjuk, hogy ez a „kizárás” és a „helyettesítés” szerinti megosztásnak felel meg) talán pontosabb lehet, azonban elképzelhetőek olyan helyzetek, amelyekben az ilyen különbségtétel nehéznek bizonyul.

[33] Lásd: Léger főtanácsnok Linster ügyre vonatkozó indítványa (C-287/98, EU:C:2000:3, 57. és azt követő pontok), valamint az ott hivatkozott következő cikk: Galmot, Y., Bonichot, J–C., La Cour de justice des Communautés européennes et la transposition des directives en droit national, *Revue française de droit administratif*, 4(1), janvier-février 1988., 16. o.

61. Valójában arról van szó, hogy A. Saggio,[34] S. Alber[35] és D. Ruiz-Jarabo Colomer[36] főtanácsnok ösztönzése ellenére úgy tűnik, hogy a Bíróság végül a Pfeiffer ítéletben elvetette ezt a koncepciót.[37]

62. Ez utóbbi ügyben valójában a munkaidőről szóló irányelvvel ellentétes kötelezettség a munkavállaló által kötött szerződés által hivatkozott kollektív szerződésből eredt, nem pedig törvényből. A két ügy közötti különbség abban áll, hogy az egyik ügyben az irányelvvel ellentétes kötelezettség egyúttal kifejezetten ellentétes a felek szerződésében foglalt, árra vonatkozó rendelkezéssel (a jelen ügy), a másik ügyben pedig ilyen nyilvánvaló ellentmondás nem állt fenn, mivel maga a szerződés nem tartalmazott a munkaidőre vonatkozó kikötést, hanem a kollektív szerződésre utalt, amelyből ez a kötelezettség következett (Pfeiffer ítélet alapjául szolgáló ügy[38]). Azzal lehet azonban érvelni, hogy a szerződés vonatkozó rendelkezésének hiánya azt jelentette, hogy a kötelezettséget e tekintetben a törvénynek a munkavállalók maximális munkaidejét meghatározó rendelkezése határozta meg. Az a körülmény, hogy a jelen ügyben az összeegyeztethetetlenség közvetlenül a szerződés tartalmából következik, véleményem szerint nem tekinthető úgy, hogy a jelen ügyben eltérő következtetést kellene levonni az irányelv horizontális közvetlen hatályát illetően.

63. A megfontolások e részét összefoglalva úgy vélem, hogy az EUMSZ 288. cikk harmadik bekezdésének rendelkezéseiben és a Bíróság ítélkezési gyakorlatában semmi sem mutat arra, hogy a magánjogi jogalanyok jogai és kötelezettségei általánosságban egy irányelv valamely rendelkezésének „mint olyannak” köszönhetően jönnének létre kötelező jelleggel, a magánjogi jogalanyok közötti jogvitát elbíráló határozat jogalapjának megállapítási folyamatában. Ebben az összefüggésben meg kell állapítani, hogy e határozat jogalapjának meghatározásakor nincs jelentősége annak, hogy e határozat meghozatala során ki kell-e zárni a nemzeti jog valamely rendelkezését, vagy azt valamely irányelv rendelkezéseivel kell-e helyettesíteni, vagy pedig a határozathozatal alapját kell-e kiegészíteni valamely irányelv rendelkezésével. Végeredményben a nemzeti jogi rendelkezés horizontális viszonyban való „helyettesítésének” vagy „kizárásának” fogalma csak arra alkalmas, hogy az irányelv esetleges figyelembevételének hatását határozza meg a jogalkalmazás folyamatában. Nem lehet azonban arra következtetni, hogy valamely irányelv közvetlen hatállyal rendelkezik a horizontális viszonyban, ha figyelembevételének egyetlen hatása valamely nemzeti rendelkezés alkalmazásának mellőzése.

4. Az uniós jog általános elveire, ezen belül a szerződéskötési szabadságra való hivatkozás

64. Írásbeli észrevételeiben a Bizottság alternatív megoldásként azt javasolta, hogy mellőzzék a vitatott rendelkezés alkalmazását arra tekintettel, hogy az ellentétes a Charta 16. cikkében biztosított szerződéskötési szabadsággal. E szabadság magában foglalja a felek szabadságát a szolgáltatás árának meghatározására. E szabadságot korlátozza a meghatározott szolgáltatásokra vonatkozóan kötelező legalacsonyabb díjtételeket előíró nemzeti jogi rendelkezés. E szabadság megállapított korlátozásának aránytalan jellegére tekintettel a Bizottság úgy véli, hogy a nemzeti bíróságnak mellőznie kell a szóban forgó német rendelkezést, mivel az ellentétes a Charta 16. cikkével.

34 Lásd: Saggio főtanácsnok Océano Grupo Editorial és Salvat Editores egyesített ügyekre vonatkozó indítványa (C-240/98–C-244/98, EU:C:1999:620, 38. pont).

35 Lásd: Alber főtanácsnok Collino és Chiappero ügyre vonatkozó indítványa (C-343/98, EU:C:2000:23, 30. pont).

36 Lásd: Ruiz-Jarabo Colomer főtanácsnok Pfeiffer és társai ügyre vonatkozó indítványa (C-397/01–C-403/01, EU:C:2003:245, 58. pont).

37 2004. október 5-i ítélet (C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584).

38 2004. október 5-i ítélet (C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584).

65. Először azt fogom megvizsgálni, hogy melyek az irányelvvel ellentétes nemzeti rendelkezés alkalmazásának mellőzése érdekében a Charta hivatkozhatóságára vonatkozó eddigi ítélkezési gyakorlatból eredő tényezők (az a) pont). Ezt követően azt vizsgálom meg, hogy e feltételek a szerződéskötési szabadság és az ármeghatározásra vonatkozó jogosultság tekintetében teljesülnek-e (a b) pont). Végül értékelni fogom az e szabadságot garantáló rendelkezés jelen ügyben való alkalmazhatóságát (a c) pont).

a) Az uniós jog általános elveire – köztük a Chartában kifejtett elveire – való hivatkozás lehetőségének feltételei

66. A Mangold ítélettel[39] kezdődő ítélkezési gyakorlatában a Bíróság elismerte annak lehetőségét, hogy horizontális viszonyban mellőzzék az irányelvvel ellentétes nemzeti rendelkezések alkalmazását, amennyiben az uniós jog általános elvei – köztük a Chartában kifejtett elvek – ezt megkövetelik.[40]

67. Így a Bíróság elismerte, hogy fennáll a 2000/78/EK tanácsi irányelv[41] rendelkezéseivel ellentétes nemzeti rendelkezések alkalmazása megtagadásának jogalapja, amennyiben ez az uniós jog olyan általános elveinek, mint az életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmának elve,[42] a valláson vagy meggyőződésen alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmának elve,[43] valamint a hatékony bírói jogvédelemhez való jog[44] tiszteletben tartásához szükséges. A 2003/88/EK irányelvvel[45] kapcsolatos ügyekben a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a munkavállalónak a fizetett éves szabadsághoz való, a Charta 31. cikkének (2) bekezdésében biztosított jogát sértő nemzeti rendelkezések alkalmazásának megtagadására vonatkozó indok áll fenn.[46]

68. Ezzel szemben a Bíróság ellenezte ilyen megközelítés alkalmazását a 90/232/EGK harmadik tanácsi irányelv[47] 1. cikkéből eredő kötelezettségekre vonatkozóan, azzal az indokkal, hogy e rendelkezés nem tekinthető úgy, hogy az uniós jog valamely általános elvét rögzíti.[48] Ugyanígy járt el a 2002/14/EK irányelv[49] rendelkezései tekintetében is, mikor kimondta, hogy nem lehet

39 2005. november 22-i ítélet (C-144/04, EU:C:2005:709, 76. pont).

40 Az uniós jog általános elvei és a Charta által biztosított alapvető jogok közötti kapcsolat nem következik egyértelműen a Bíróság ítélkezési gyakorlatából. Cruz Villalón főtanácsnok a Prigge és társai ügyre vonatkozó indítványában (C-447/09, EU:C:2011:321) megállapította, hogy a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően az uniós jog hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvéhez hasonló általános elve a „Lisszaboni Chartában” konkretizálódott (az indítvány 26. pontja). Az egyszerűség kedvéért az „uniós jog általános elvei, köztük a Chartában konkretizált elvek” kifejezést használom.

41 A foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló, 2000. november 27-i 2000/78/EK tanácsi irányelv (HL 2000. L 303., 16. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 4. kötet, 79. o.).

42 Lásd különösen: 2005. november 22-i Mangold ítélet (C-144/04, EU:C:2005:709, 76. pont); 2010. január 19-i Kücükdeveci ítélet (C-555/07, EU:C:2010:21, 46. pont); 2016. április 19-i DI ítélet (C-441/14, EU:C:2016:278, 35–37. pont).

43 Lásd különösen: 2018. április 17-i Egenberger ítélet (C-414/16, EU:C:2018:257, 76–77. és 79. pont); 2018. szeptember 11-i IR ítélet (C-68/17, EU:C:2018:696, 69–71. pont); 2019. január 22-i Cresco Investigation ítélet (C-193/17, EU:C:2019:43, 76. és 80. pont).

44 Lásd: 2018. április 17-i Egenberger ítélet (C-414/16, EU:C:2018:257, 78. pont).

45 A munkaidő-szervezés egyes szempontjairól szóló, 2003. november 4-i 2003/88/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2003. L 299., 9. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 4. kötet, 381. o.; helyesbítés: HL 2020. L 92., 22. o.).

46 Lásd különösen: 2018. november 6-i Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften ítélet (C-684/16, EU:C:2018:874, 74., 80., 81. pont és a rendelkező rész 2. pontja); 2018. november 6-i Bauer és Willmeroth ítélet (C-569/16 és C-570/16, EU:C:2018:871, 80., 84. és 91. pont).

47 A gépjárműhasználattal kapcsolatos polgári jogi felelősség biztosítására vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló, 1990. május 14-i 90/232/EGK harmadik tanácsi irányelv (HL 1990. L 129., 33. o.; magyar nyelvű különkiadás 6. fejezet, 1. kötet, 249. o.).

48 Lásd: 2018. augusztus 7-i Smith ítélet (C-122/17, EU:C:2018:631, 48. pont).

49 Az Európai Közösség munkavállalóinak tájékoztatása és a velük folytatott konzultáció általános keretének létrehozásáról szóló, 2002. március 11-i 2002/14/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2002. L 80., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 4. kötet, 219. o.).

levezetni az irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében előírt tilalmat közvetlenül alkalmazandó jogi szabályként sem a Charta 27. cikkének szövegéből, sem az említett cikkel kapcsolatos magyarázatokból [50].

69. A Bíróság ítélkezési gyakorlatát a jogirodalom kritikával illette mert az a Charta túlzottan megszorító alkalmazásához vezet a magánjogi jogalanyok közötti viszonyokban, [51] és az alkalmazást homályos kritériumoktól teszi függővé. [52] A Chartának a horizontális viszonyokban való szélesebb körű alkalmazását a múltban főtanácsnokok is javasolták. [53] Ennek ellenére a Bíróság főszabály szerint továbbra is hű maradt elővigyázatos és kazuisztikus megközelítéséhez. [54]

70. A helyzet egészének paradox volta abban áll, hogy az irányelvek horizontális viszonyokban való alkalmazhatatlansága miatt a Charta – a Szerződésekkel egyenértékű elsődleges jogi aktus – horizontális viszonyokban való tényleges érvényesülését az évek során „részletekben" tárták fel, az át nem ültetett vagy helytelenül átültetett irányelvvel ellentétes nemzeti rendelkezések alkalmazásának mellőzésére vonatkozó, egymást követő előzetes döntéshozatal iránti kérelmek alkalmával. E területen ugyanis a Charta kivételes gyakorlati jelentőségűnek bizonyult, mivel – alkimista kifejezést használva – *de facto* bölcsek kövévé vált az uniós jogban, amely a (horizontális hatállyal nem rendelkező, irányelvi) közönséges normákat (ilyen hatályt kiváltó) nemes normákká változtatja át. Ez volt az az alkalom, amikor kidolgozták a Chartára magánjogi jogalanyok közötti viszonyokban való hivatkozás alapelveit.

71. A Bíróság jelenlegi ítélkezési gyakorlatára tekintettel annak alapvető feltétele, hogy a Charta adott rendelkezése a nemzeti bíróságok előtti ügyekben hozott döntés önálló alapjául szolgálhasson, annak „önmagában elegendő jellege" [55]. Az adott rendelkezésnek ugyanis elegendőnek kell lennie ahhoz, hogy a magánjogi jogalanyoknak önmagában olyan jogot biztosítson, amelyre a más magánjogi jogalanyokkal szembeni jogvitákban hivatkozhatnak. Ahhoz, hogy ez lehetséges legyen, olyan jognak kell e rendelkezésből következnie, amely kógens és feltétel nélküli. Ez utóbbi feltétel nem teljesül, ha e jog tartalmának meghatározásához további rendelkezéseket kell elfogadni, akár az uniós, akár a nemzeti jogban. [56]

50 Lásd: 2014. január 15-i Association de médiation sociale ítélet (C-176/12, EU:C:2014:2, 46. pont).

51 Lásd például Leczykiewicz, D., *Horizontal application of the Charter of Fundamental Rights, European Law Review*, 2013., 38.(4), 479–497. o.

52 Lásd például Frantziou, E., *The horizontal effect of fundamental rights in the European Union: a constitutional analysis*, Oxford, Oxford University Press, 2019., amely szerint „[t]he judgments remain rooted in largely unpredictable, case-by-case assessments, which predominantly concern direct effect, but marginalise the overall significance of horizontality in the field of fundamental rights (as well as the risk of its over extension)." (114. o.).

53 Lásd különösen: Cruz Villalón főtanácsnok Association de médiation sociale ügyre vonatkozó indítványa (C-176/12, EU:C:2013:491, 34–38. pont).

54 A legújabb ítélkezési gyakorlat fényében kérdéses azonban, hogy Bot főtanácsnok jelenleg is fenntartaná-e a Bauer és Broßonn egyesített ügyekre vonatkozó indítványában (C-569/16 és C-570/16, EU:C:2018:337, 95. pont) kifejtett értékelést, amelyben a Bíróság akkori megközelítését „túlzottan korlátozónak" ítélte meg.

55 Lásd ebben a tekintetben: Bot főtanácsnok Bauer és Broßonn egyesített ügyekre vonatkozó indítványa (C-569/16 és C-570/16, EU:C:2018:337, 80. és 82. pont, valamint az ott hivatkozott szakirodalom).

56 Lenaerts, K.: The Role of the EU Charter in the Member States, in: *The EU Charter of Fundamental Rights in the Member States*, Oxford, Hart, 2020., 32–33. o.; Prechal, S., Horizontal direct effect of the Charter of Fundamental Rights of the EU, *Revista de Derecho Comunitario Europeo*, vol. 66/(2020.), 420. o.

72. Valamely irányelvi rendelkezés horizontális hatályának kiváltása céljából a Charta valamely rendelkezése alkalmazásának feltétele ezenfelül a Charta valamely konkrét rendelkezése és egy irányelv valamely rendelkezése közötti kapcsolat fennállása. E kapcsolatnak egyes jogok tekintetében a Charta valamely rendelkezésének valamely irányelvi rendelkezés általi konkretizálásán kell alapulnia. [57]

73. Teljesülnek-e ezek a feltételek a Charta 16. cikkével kapcsolatban, amennyiben az a szerződéskötési szabadságot biztosítja?

74. E kérdés megválaszolása előtt hangsúlyozom, hogy a jelen ügy lényegében nem a Charta rendelkezésének klasszikus értelemben vett horizontális közvetlen hatályára vonatkozik. Nem azt a kérdést vizsgáljuk ugyanis, hogy a Charta valamely rendelkezése közvetlenül kötelezettségeket ír-e elő valamely szerződő fél számára, hanem csak azt a kérdést, hogy egy magánjogi jogalanyok közötti jogvitában ki lehet-e zárni valamely nemzeti jogi rendelkezés alkalmazását amiatt, hogy az összeegyeztethetetlen a Charta valamely rendelkezésével, a jelen esetben annak 16. cikkével. Ebben az esetben is teljesülniük kell azonban a fenti feltételeknek, mivel ezek határozzák meg a Charta valamely rendelkezésének közvetlen hatályát, azaz e rendelkezésnek valamely folyamatban lévő jogvitában való közvetlen alkalmazhatóságát.

b) Szerződéskötési szabadság

1) Előzetes észrevételek

75. A szerződéskötési szabadság [58] a szerződések teljesítésének elve vagy a jóhiszeműség elve mellett a magánjog egyik alapvető elve. Noha eredete az ókorig vezethető vissza, hagyományosan elfogadott, hogy első teljes kifejeződése Napóleon törvénykönyvében található. [59]

76. Néha úgy tűnik, hogy a szerződéskötési szabadság, angol terminológiát alkalmazva, olyan mint „the elephant in the room”. Véleményem szerint az uniós jog rendszerében még nem sikerült megtalálnia a méltó helyét. Ugyanakkor az e jogrendszer sarokkövét képezi, mindenekelőtt az alapvető szabadságok működésének összefüggésében. [60] Hiányában nem képzelhető el az EUSZ 3. cikk (3) bekezdésében említett belső piac és magas versenyképességű szociális piacgazdaság fennállása, valamint a EUMSZ 119. cikk szerinti gazdaságpolitika szabad versenyen alapuló nyitott piacgazdaság elvének tiszteletben tartásával történő megvalósítása. Ugyanakkor mégis rejtve marad egyéb uniós elvek és jogok egész rendszere mögött.

[57] Ez a feltétel nem abszolút jellegű. A korábbi ítélkezési gyakorlatban ez döntő fontosságúnak tűnt. (lásd például: 2010. január 19-i Kücükdeveci ítélet, C-555/07, EU:C:2010:21, 21. pont; 2016. április 19-i DI ítélet, C-441/14, EU:C:2016:278, 22., 27., 35. és 38. pont; 2018. augusztus 7-i Smith ítélet, C-122/17, EU:C:2018:631, 48. pont). Másrészt a 2018. november 6-i Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften ítéletben (C-684/16, EU:C:2018:874, 78–79. pont) a Bíróság kimondta, hogy a fizetett éves szabadsághoz való jogot nem szükséges a másodlagos jogban konkretizálni. A Bíróság a 2018. április 17-i Egenberger ítéletben (C-414/16, EU:C:2018:257, 78. pont) ugyanezt mondta ki a hatékony bírói jogvédelemhez való jog tekintetében.

[58] A lengyel jogtudományban gyakran használják a „szerződéses szabadság elve” fogalmát. Annak érdekében, hogy ne keltsem azt a benyomást, hogy megelőlegezem a szabadság „elvnek”, nem pedig mint a Charta 52. cikkének értelmében vett „jognak” való minősítését, az indítványban a „szerződéskötési szabadság” fogalmát fogom használni.

[59] Trzaskowski, R., *Granice swobody kształtowania treści i celu umów obligacyjnych*. Art. 353(1) k.c., Kraków, Zakamycze, 2005, 41. o., aki ugyanakkor Ghestin, J., *Traité de droit civil. La formation du contrat*, Paris, 1993., 41. o.) nyomán kiemeli, hogy e törvénykönyv hagyományosan ezen elv kifejeződésének tekintett 1134. cikke azt lényegében egyáltalán nem mondja ki.

[60] Ahogy J. Basedow nemrégiben megjegyezte „[w]hile the freedom of contract was a necessary element in the overall scheme of the internal market from the very beginning, it has only much more recently been acknowledged as a principle of EU law.” (Basedow J., *EU Private Law. Anatomy of a Growing Legal Order*, Intersentia, Cambridge – Antwerpen – Chicago, 2021, 426. o., NB. 68.).

77. A jelen ügy alkalmat biztosíthat a Bíróság számára arra, hogy közelebbről megvizsgálja a szerződéskötési szabadságot, és meghatározza annak helyét az uniós jog rendszerében.

2) A szerződéskötési szabadság elismerése a jogban és az ítélkezési gyakorlatban

78. A jog jelenlegi állása szerint a szerződéskötési szabadságot a Charta 16. cikke biztosítja. Noha a Charta szövege kifejezetten nem említi, az Alapjogi Chartához fűzött magyarázatokból[61] kitűnik, hogy az a vállalkozás szabadságának részét képezi, amelyről e cikk szól.

79. A Charta adott rendelkezése különböző jogokat és szabadságokat biztosíthat, és eltérő elveket állapíthat meg,[62] amelyek közül egyesek eleget tehetnek az ahhoz szükséges feltételeknek, hogy a nemzeti bíróságok előtt eljárások elbírálásnak alapjául szolgáljanak, míg mások nem.[63] Az a tény, hogy a 16. cikk többek között a szerződéskötési szabadságra vonatkozik, nem jelenti azt, hogy a nemzeti bíróságok előtti hivatkozhatóság feltételei a Charta 16. cikkében biztosított egyéb jogokra és szabadságokra is alkalmazandók lesznek. A jelen ügy tárgyára tekintettel vizsgálatom a szerződéskötési szabadságra, további részében pedig az abból eredő konkrét jogosultságra korlátozódik.

80. A Chartához fűzött magyarázatokból kifejezetten kitűnik, hogy annak 16. cikke kizárólag a Bíróság azon ítélkezési gyakorlatát kodifikálja, amelyben a Bíróság már elismerte, hogy az uniós jogban szerződéskötési szabadság érvényesül.[64] A szerződéskötési szabadságnak, mint az uniós jog egyik elvének jogállását ezt követően megerősítette a Bíróságnak már a Charta elfogadását követően kialakított ítélkezési gyakorlata.[65] Megállapítható tehát, hogy a szerződéskötési szabadság az uniós jog által biztosított, elismert szabadságnak minősül. Úgy kell tekinteni, hogy ez a szabadság az Charta 52. cikkének (5) bekezdése értelmében véve jognak, nem pedig elvnek minősül.[66]

3) Szerződéskötési szabadság tartalma

81. A szerződési szabadság az általános értelemben vett szabadság altípusát képezi. A magánjogi kötelezettségek terén fennálló szabadságról van szó. Ez a szabadság gyakran azonos a magánautonómiával, azonban alkalmazási köre szűkebb, mivel nem minden jogügyletre, hanem csak a szerződésekre vonatkozik.[67]

82. Hagyományosan elfogadott, hogy a szerződéskötési szabadság legalább az alábbi szabadságokat foglalja magában: szabadság a szerződés megkötését, a szerződő fél kiválasztását, a szerződés tartalmának kialakítását, és ennélfogva a kötelmi viszonyt, valamint a szerződés

61 Az Alapjogi Chartához fűzött magyarázatok (HL 2007. C 303., 17. o., a továbbiakban: a Chartához fűzött magyarázatok).

62 Vö. a Chartához fűzött magyarázatok, a Charta 52. cikkének (5) bekezdéséhez.

63 Lenaerts, K., i. h. 33. o., amely szerint a Charta 31. cikke (2) bekezdésének esetében csak a lényegét („the essence") tekintve rendelkezik horizontális közvetlen hatállyal.

64 A Chartához fűzött magyarázatok e tekintetben a 1979. január 16-i Sukkerfabriken Nykøbing ítéletre (151/78, EU:C:1979:4, 19. pont) és a 1999. október 5-i Spanyolország kontra Bizottság ítéletre (C-240/97, EU:C:1999:479, 99. pont) hivatkoznak.

65 Lásd különösen: 2013. január 22-i Sky Österreich ítélet (C-283/11, EU:C:2013:28, 42–43. pont); 2013. július 18-i Alemo-Herron és társai ítélet (C-426/11, EU:C:2013:521, 32–35. pont); 2020. szeptember 24-i NK (Vezetői foglalkoztatói nyugdíj) ítélet (C-223/19, EU:C:2020:753, 86. pont).

66 2013. január 22-i Sky Österreich ítélet (C-283/11, EU:C:2013:28, 43–48. pont). Lásd még: Oliver, P., What purpose does article 16 of the Charter serve? in: *General Principles of EU law and European Private Law*, The Netherlands, Wolters Kluwer, 2013., 12.06. §, 295–296. o.; Jarass, H. D., Art.16 Unternehmerische Freiheit, *Charta der Grundrechte des Europäischen Union. Kommentar*, 4. Auflage, 2021., München, C. H. Beck, 2021., 2. pont.

67 Machnikowski, P., *Swoboda umów według art. 353(1) k.c. Konstrukcja prawna*, Warszawa, C. H. Beck, 2005., 2–3. pont.

formáját illetően.[68] Márpedig a felek közötti jogviszony tartalmának szabad meghatározásához való jog magában foglalja a kölcsönös szolgáltatások összegének – így a másik fél által nyújtott szolgáltatás árának vagy ellenértékének – meghatározásához való jogot.

83. A szabadság e felfogása tükröződik a Bíróság ítélkezési gyakorlatában. A Bíróság kifejezetten kimondta, hogy szerződéskötési kötelezettségnek valamely tagállam által a magánjogi jogalany számára való előírása a szerződési szabadságba történő jelentős beavatkozásnak minősül,[69] hogy a szerződéskötési szabadság többek között magában foglalja a gazdasági partner megválasztásának szabadságát,[70] a felek a kölcsönös kötelezettségvállalások kialakításának szabadságához való jogát,[71] beleértve a szolgáltatás árának meghatározására való jogot,[72] végül a megkötött szerződés módosításához való jogot.[73]

84. A fentiekre tekintettel úgy vélem, hogy a szerződéskötési szabadság mind a tagállamok jogrendjében, mind pedig az uniós jogban elismert jog. E szabadságból a magánjogi jogalanyok számára meghatározott jogosultságok következnek, amelyek összefüggnek az arra vonatkozó kötelezettséggel, hogy tartózkodni kell a magánautonómiába való beavatkozástól, különösen a szerződések megkötésének vagy felmondásának elrendelése, vagy azok tartalmának meghatározása révén.

4) A Charta 16. cikkében szereplő hivatkozás jelentősége

85. A Charta 16. cikkének tartalmára tekintettel kétséges lehet a levont következtetés végleges jellege. E rendelkezésből ugyanis az következik, hogy a vállalkozás szabadságát, az uniós joggal és a nemzeti jogszabályokkal és gyakorlattal összhangban, el kell ismerni. A Bíróság ugyanakkor az Association de médiation sociale[74] ítéletben azt állapította meg, hogy a Charta 27. cikkének hasonló hivatkozást tartalmazó szövegéből[75] „egyértelműen kitűnik, hogy ahhoz, hogy e cikk teljes mértékben kifejthesse hatásait, azt uniós jogi vagy nemzeti jogi rendelkezésekben kell pontosítani”.[76] Következésképpen, az ezen ügyben való határozathozatal során közvetlenül alkalmazandó jogi szabályként sem a Charta 27. cikkének szövegéből, sem az említett cikkel kapcsolatos magyarázatokból nem lehetett levezetni a tilalmat.[77]

68 Ugyanott 3–4. o. Ez a meghatározás összhangban áll a francia polgári törvénykönyv 1102. cikkének szövegével, amely szerint: „Chacun est libre de contracter ou de ne pas contracter, de choisir son cocontractant et de déterminer le contenu et la forme du contrat dans les limites fixées par la loi.” Lásd még: C. von Bar, E. Clive and Hans Schulte-Nölke (eds.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, Outline Edition, Munich, Sellier, 2009., Book II - I:102: Party Autonomy (1) „Parties are free to make a contract or other juridical act and to determine its contents, subject to any applicable mandatory rules”; valamint UNIDROIT Principles 2016, „Freedom of contract” című 1.1. cikk, amelynek szövege a következő: „The parties are free to enter into a contract and to determine its content”.

69 Lásd különösen: 2009. április 28-i Bizottság kontra Olaszország ítélet (C-518/06, EU:C:2009:270, 66–71. pont).

70 Lásd különösen: 2013. január 22-i Sky Österreich ítélet (C-283/11, EU:C:2013:28, 43. pont); 2017. december 20-i Polkomtel ítélet (C-277/16, EU:C:2017:989, 50. pont).

71 Lásd különösen: 2010. május 20-i Harms ítélet (C-434/08, EU:C:2010:285, 36. pont).

72 Lásd különösen: 2013. január 22-i Sky Österreich ítélet (C-283/11, EU:C:2013:28, 43. pont); 2017. december 20-i Polkomtel ítélet (C-277/16, EU:C:2017:989, 50. pont); 2020. szeptember 24-i NK (Vezetői foglalkoztatói nyugdíj) ítélet (C-223/19, EU:C:2020:753, 86. pont).

73 Lásd különösen: 1999. október 5-i Spanyolország kontra Bizottság ítélet (C-240/97, EU:C:1999:479, 99. pont).

74 2014. január 15-i Association de médiation sociale ítélet (C-176/12, EU:C:2014:2).

75 A Charta 27. cikke szerint „[a] munkavállalók vagy képviselőik számára az uniós jogban, valamint a nemzeti jogszabályokban és gyakorlatban meghatározott esetekben és feltételekkel biztosítani kell a megfelelő szintű és kellő időben történő tájékoztatást és konzultációt”.

76 2014. január 15-i Association de médiation sociale ítélet (C-176/12, EU:C:2014:2, 45. pont).

77 2014. január 15-i Association de médiation sociale ítélet (C-176/12, EU:C:2014:2, 46. pont).

86. Mindazonáltal a Charta 27. cikke által érintett jogokkal ellentétben a szerződéskötési szabadságról – jóllehet az a 16. cikk szövegében kifejezetten nem szerepel – a Chartához fűzött magyarázatok úgy tesznek említést, mint amely e rendelkezés védelme alatt áll. Ezt a Bíróság ítélkezési gyakorlata is megerősítette. Ezért nincs alapja annak, hogy a Charta 27. cikkével kapcsolatos ítélkezési gyakorlatot egyszerűen alkalmazzuk rá.

87. Úgy vélem továbbá, hogy a Charta 16. cikkében az uniós jogra és a nemzeti jogra történő hivatkozás különbözik a Charta 27. cikkében történő hivatkozástól. Amíg az utóbbi esetben olyan rendelkezésekre való hivatkozásról van szó, amelyek alapján a szóban forgó jog pusztán létrejön, addig az első esetben olyan rendelkezésekre való hivatkozásról van szó, amelyek már fennálló és a Charta által biztosított jog gyakorlásának szabályait határozzák meg.

88. Amint az a Chartához fűzött magyarázatokból kitűnik, „[t]ermészetesen [a 16. cikkben biztosított] […] jogot az uniós jog és a nemzeti jogszabályok tiszteletben tartásával kell gyakorolni. E jog a Charta 52. cikkének (1) bekezdésében meghatározott korlátozásoknak vethető alá”. Amint a Bíróság megállapította, a vállalkozás szabadsága nem jelent korlátlan jogosultságot, és azt a társadalomban betöltött feladata alapján kell megítélni.[78] A vállalkozás szabadsága széles körű közhatalmi beavatkozásoknak vethető alá, amelyek a gazdasági tevékenység gyakorlásának közérdekből való korlátozásait jelenthetik.[79] Ugyanez vonatkozik a szerződéskötési szabadságra is.

89. Ebben az összefüggésben osztom a jogtudományban kifejtett azon álláspontot, amely szerint a Charta 16. cikkében szereplő hivatkozás csupán annak hangsúlyozására irányul, hogy az e cikk által biztosított jog esetében – más jogokhoz képest – az állam beavatkozásának magasabb foka fogadható el. Ez a hivatkozás nem jelenti azt, hogy az e jog által biztosított védelem szintje csökkenne, sem azt, hogy ez a jog elvi jelentőségű lenne, sem pedig azt, hogy az „másodrendű” jog lenne.[80]

90. A fentiek nem változtatnak azon a tényen, hogy a gyakorlatban ritkán alapítják a határozatokat kizárólag a Charta 16. cikkére.[81] Más alapvető jogokhoz képest a vállalkozás szabadsága, és ennélfogva a szerződéskötési szabadság gyakran másodlagosak az uniós jog által védett egyéb értékekhez képest.[82] A szerződéskötési szabadságba való jelentős beavatkozás szükségessége különösen szembetűnő a szabályozott piacok és a fogyasztói forgalom viszonylatában.

5) A Charta 16. cikkének önmagában elegendő jellege, amennyiben abból a felek valamely szolgáltatás árának megállapítására vonatkozó jogosultsága következik

91. A szabadság tartalmát alkotó és a Bíróság ítélkezési gyakorlatában megerősített fenti jogok közül a szerződő felek azon jogosultsága bír jelentőséggel az ügyben, hogy a szolgáltatás árának meghatározásával kialakítsák a jogviszony tartalmát. Erre a jogosultságra szűkítem az okfejtés további részét.

78 Lásd különösen: 2004. szeptember 9-i Spanyolország és Finnország kontra Parlament és Tanács ítélet (C-184/02 és C-223/02, EU:C:2004:497, 51. és 52. pont); 2012. szeptember 6-i Deutsches Weintor ítélet (C-544/10, EU:C:2012:526, 54. pont); 2013. január 22-i Sky Österreich ítélet (C-283/11, EU:C:2013:28, 45. pont); 2020. szeptember 24-i NK (Vezetői foglalkoztatói nyugdíj) ítélet (C-223/19, EU:C:2020:753, 88. pont).

79 2013. január 22-i Sky Österreich ítélet (C-283/11, EU:C:2013:28, 46. pont).

80 Így például: Leonard, T., Salteur, J., Article 16. Liberté d'entreprise, in: Picod, F., Rizcallah, C., Van Drooghenbroeck, S., (red.) *Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne: commentaire article par article*. 2e éd., Bruxelles, Bruylant, 2020., 407. o., 15. §, 415. o., 24. §; Jarass, H. D., i. m. 20. pont.

81 Oliver, P., i. m., 12.08. §, 299. o. A szerző azt állítja, hogy a rendelkezés szélsőséges esetekre („extreme cases”) van fenntartva.

82 Például a szellemi tulajdonjogok tekintetében lásd: 2011. november 24-i Scarlet Extended ítélet (C-70/10, EU:C:2011:771, 50. pont) vagy a nyilvánosság információhoz való joga tekintetében lásd: 2013. január 22-i Sky Österreich ítélet (C-283/11, EU:C:2013:28, 66. pont).

92. Úgy vélem, hogy a feleknek a szerződés tárgyát képező szolgáltatás árának meghatározására vonatkozó joga annyira nyilvánvaló, világos és egyértelmű, hogy nem szükséges annak tartalmát az uniós vagy a nemzeti jogban meghatározni.

93. Mivel a Charta 16. cikke biztosítja a felek számára a szolgáltatás árának általuk történő meghatározására vonatkozó szabadságot, az „önmagában elegendő jellegű” rendelkezésnek minősül. Teljesíti tehát a közvetlen hatály kiváltásához szükséges alapvető feltételt.

6) A szerződéskötési szabadságnak az ár meghatározására vonatkozó jog tekintetében elfogadható korlátozásai

94. A jelen indítvány 88. pontjában kifejtett megfontolásokból azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a szerződéskötési szabadság korlátozásainak fennállása e szabadság velejárója. Tartalma ugyanis valójában negatív módon van meghatározva, a szabadság az uniós jogban és a tagállamok jogában megállapított korlátozásai útján. E korlátozások elfogadhatóságát a Charta 52. cikkének (1) bekezdésére tekintettel kell értékelni.

95. A szabadság adott korlátozása következhet a nemzeti jogból vagy az uniós jogból, adott esetben mindkettőből. [83]

7) A Charta 16. cikkére horizontális viszonyban történő hivatkozás modellje

96. Felmerül a kérdés, hogy magánjogi jogalanyok közötti jogvitában hogyan lehet hivatkozni a felek szolgáltatás árának meghatározására vonatkozó jogára. A kételyek azzal kapcsolatban merülnek fel, hogy a szóban forgó jogra való hivatkozás nem illeszkedik teljes egészében a korábbi ítélkezési gyakorlatból ismert modellhez.

97. A Bíróság ítélkezési gyakorlata, amely lehetővé tette az uniós jog általános elveire – így Charta által rögzített elvekre – való közvetlen hivatkozást, a magánjogi jogalanyok azon egyéni jogaira vonatkozott, amelyekből olyan konkrét jogosultságok származtak, amelyeknek a jogvitában ellenérdekű magánjogi jogalanyok kötelezettségei feleltek meg. A szabadsághoz vagy a hátrányos megkülönböztetés tilalmához való jognak a jogvitában ellenérdekű fél kötelezettsége felelt meg: legyen szó a szabadság kiadására, adott esetben a ki nem vett szabadság megváltására, vagy pedig a hasonló helyzetben lévő más személyek részére biztosított jogok megítélésére vonatkozó kötelezettségről. [84]

98. Ez az érvelés nem alkalmazható a szolgáltatás árának meghatározásához való jog esetében. Egyrészt a szerződéskötési szabadságból következik a magánjogi jogalanyoknak a lehetséges vagy már létező jogviszony feleinek magánautonómiájába való beavatkozással szembeni szabadsága. Nem olyan mérhető jogosultságról van szó, mint a szabadsághoz vagy a foglalkoztatáshoz való jog. Másrészt nem olyan jogosultságról van szó, amely valakit azon magánjogi jogalannyal szemben illet meg, akivel jogvitában áll. A szerződéskötési szabadság megsértésére ugyanis azáltal kerül sor, hogy valamely külső szervezet e szabadság gyakorlását illetően valamely fennálló vagy potenciális jogviszony tekintetében korlátozásokat vezet be. E korlátozások vitathatatlanul az államtól erednek, adott esetben minden olyan szervezettől, amely képes az érintett területen a

[83] Az elsőbbség elvére tekintettel a nemzeti jogból eredő korlátozások nem lehetnek ellentétesek az uniós jogból eredő korlátozásokkal.

[84] Még ha a Bíróság ezt kifejezetten nem is ismeri el, például a ki nem vett szabadság megváltásához való jog elismerésének természetes következménye a munkáltató azon kötelezettsége, hogy a megváltást kifizesse.

szerződések megkötésének szabályait meghatározó kötelező rendelkezéseket elfogadni. A szerződéskötési szabadság alapján viszont nem valamely más magánjogi jogalany, így különösen nem a másik szerződő fél a kötelezett. [85]

99. A megállapodás szerinti ár megfizetésének követeléséhez való jog ugyanis nem tekinthető azonosnak a jogviszony tartalma, így az ár meghatározásához való joggal. Az ugyanis nem a szerződéskötési szabadságból ered, hanem a már megkötött konkrét szerződésből. A szerződésnek valamelyik fél általi nemteljesítése vagy nem megfelelő teljesítése nem a szerződéskötési szabadság megsértését, hanem az elvállalt kötelezettségek teljesítése elvének megsértését jelenti. [86]

100. A szerződéskötési szabadság ugyanis, amint arra a Bizottság a tárgyaláson helyesen rámutatott, mindkét felet védi a külső beavatkozásokkal szemben, és nem az egyik felet a másikkal szemben. Az ár meghatározására vonatkozó kulcsfontosságú jogosultság a két fél közös jogosultsága, és nem az egyikük jogosultsága a másikkal szemben.

101. Ebből következik, hogy a szerződéskötési szabadságból eredő jogok megsértésére elsősorban vertikális síkon kerül sor. Ez nem szokatlan, mivel főszabály szerint minden olyan helyzetben, amelyben a Bíróság elismerte a Charta horizontális közvetlen hatályát, valamely alapvető jog megsértésére elsősorban függőleges viszonylatban került sor, mivel az állam nem biztosította a magánjogi jogalanyok alapvető jogainak megfelelő védelmét. Csak ezt követően merült fel az a kérdés, hogy e védelmet biztosító rendelkezés hiányában valamely másik magánjogi jogalany köteles volt-e megfelelő pozitív magatartást tanúsítani. [87]

102. A szerződéskötési szabadság megsértésének sajátossága az, hogy alaki szempontból a jogsértés mindkét szerződő fél tekintetében valósul meg. E jogsértés azonban különböző módokon érintheti a felek jogi érdekét. Az egyik fél számára további jogosultságokat, míg a másik számára további kötelezettségeket jelenthet.

103. Mivel a szerződéskötési szabadságba való beavatkozás alapvető módja az, hogy az állam korlátozza ezt a szabadságot, az azon szerződő féllel fennálló vitában, aki jogosultságát e korlátozásból származtatja, az ilyen beavatkozással szembeni védekezés csak a szabadság korlátozásának jogellenességére hivatkozva lehetséges. Márpedig e korlátozás jogszerűsége attól függ, hogy megfelel-e azoknak a feltételeknek, amelyeknek a Charta 52. cikkének (1) bekezdésében foglalt jogok és szabadságok korlátozásainak meg kell felelniük. Valamely korlátozás jogellenességének megállapítása a Charta 16. cikke által biztosított alapvető jog megsértését jelenti.

104. A fentiekre tekintettel nyilvánvaló, hogy a jelen ügyhöz hasonló ügy nem a klasszikus értelemben vett horizontális közvetlen hatályra vonatkozik, vagyis arra hatályra, amely esetében magánjogi jogalany a jogszabály címzettje, következésképpen e magánjogi jogalany köteles

85 Jarass, H. D., i. m., 2. pont.

86 Lásd e tekintetben az UNIDROIT Principles 2016 „Binding Character of contract” című 1.3. cikkének kommentárjából következő elvek egyértelmű megkülönböztetését: „1. The principle *pacta sunt servanda*. This Article lays down another basic principle of contract law […]”.

87 Lásd erről: Frantziou, E., i. m., 39. o., aki a következőket állapítja meg: „Indeed, it is not necessary to view vertical and horizontal obligations to protect fundamental rights as emphatically separate issues. Responsibility for violations of fundamental rights operates on a spectrum, which ranges from state obligations to the duties we owe to one another.”

meghatározott tevékenység végzésére. Arról van szó, hogy a jogvitában a kereset alapját képező rendelkezés jogellenességének bizonyítása érdekében a Chartára mint felülvizsgálati mércére hivatkoznak. [88]

105. Nem látom okát, hogy a Charta 16. cikke miért ne képezhetné a jogszerűség felülvizsgálatának ilyen mércéjét. E rendelkezés kellően pontos és feltétel nélküli a jelen ügy megoldása szempontjából releváns részben, vagyis amennyiben abból a magánjogi jogalanyok ár meghatározására vonatkozó szabadsága következik. E rendelkezésnek a nemzeti jogszabály általi megsértése esetén a Charta alkalmazásával kapcsolatban ugyanazokat az elveket kell alkalmazni, mint amelyek a nemzeti rendelkezések Szerződések azon rendelkezéseivel való összeegyeztethetetlensége esetében alkalmazandók, amelyek valamely nemzeti jogszabály mellőzését írják elő. [89]

106. A fenti következtetés egyáltalán nem ellentétes a Charta 51. cikkének (1) bekezdésével. A Bíróság ugyanis már megállapította, hogy az, hogy az elsődleges jog bizonyos rendelkezéseinek a címzettjei elsősorban a tagállamok, nem zárja ki, hogy azok a magánszemélyek közötti jogviszonyokra is alkalmazhatóak legyenek. [90]

c) A szerződéskötési szabadságra való hivatkozás az alapügyben

107. A jelen ügy a Charta 16. cikkének hatálya alá tartozik. A szóban forgó nemzeti jogi rendelkezés ugyanis korlátozza az e cikkben biztosított szerződéskötési szabadságot, és az az uniós jogi rendelkezések, azaz a 2006/123 irányelv 15. cikke (1) bekezdése, 15. cikke (2) bekezdésének g) pontja és 15. cikkének (3) bekezdése hatálya alá tartozik.

108. A szóban forgó nemzeti rendelkezés ellentétes a 2006/123 irányelv hivatkozott rendelkezéseivel, amint az a Bizottság kontra Németország ítéletből [91] és a hapeg dresden végzésből [92] kifejezetten kitűnik. Az EUMSZ 258. cikk alapján hozott ítélet köti a nemzeti bíróságokat.

109. A 2006/123 irányelv 15. cikke (2) bekezdésének g) pontja és 15. cikkének (3) bekezdése konkrét követelményeket állapít meg a tagállamok számára az ezen irányelv III. fejezetének hatálya alá tartozó szolgáltatások árának szabályozását előíró rendelkezések elfogadására vonatkozóan a nemzeti jogban. [93]

110. E rendelkezések elfogadásakor az uniós jogalkotó már mérlegelte a különböző egymással versengő alapjogokat, és értékelte a megoldás arányosságát.

88 A jogirodalom hangsúlyozza e helyzet hasonlóságát az indítvány 28. pontjában általam említett háromszög-helyzetekkel. Leczykiewicz, D., Horizontal Effect of Fundamental Rights: In Search of Social Justice or Private Autonomy in EU Law, in: *General Principles of EU law and European Private Law*, The Netherlands, Wolters Kluwer, 2013., 6.06. §, 185. o.

89 Lásd különösen: 1978. március 9-i Simmenthal ítélet (106/77, EU:C:1978:49, 25. pont).

90 Lásd: 2018. november 6-i Bauer és Willmeroth ítélet (C-569/16 és C-570/16, EU:C:2018:871, 88. pont).

91 2019. július 4-i ítélet (C-377/17, EU:C:2019:562).

92 2020. február 6-i végzés (C-137/18, nem tették közzé, EU:C:2020:84).

93 E tekintetben felhívom a figyelmet, hogy a 2006/123 irányelv 15. cikke (2) bekezdésének g) pontjából, valamint 15. cikkének (3) bekezdéséből nem az árszabályozás abszolút tilalma következik, csupán annak biztosítására vonatkozó kötelezettség, hogy a szolgáltatások legalacsonyabb és legmagasabb díjtételeit előíró rendelkezések megfeleljenek a 15. cikk (3) bekezdésében foglalt feltételeknek, azaz a hátrányos megkülönböztetés, a szükségesség és az arányosság feltételének.

111. A 2006/123 irányelv 15. cikke (2) bekezdése g) pontjának, valamint 15. cikke (3) bekezdésének alkalmazási körében a szerződéskötési szabadság nemzeti jogból eredő korlátozásainak az uniós jog rendelkezései által előírt korlátokon belül kell maradniuk.

112. A fentiekre tekintettel az, hogy a Bíróság a Bizottság kontra Németország[94] ítéletben megállapította, hogy a nemzeti jognak az ár szabad meghatározására vonatkozó jogosultságot korlátozó rendelkezése összeegyeztethetetlen az ilyen szabályozás elfogadásának határait kijelölő uniós jogi rendelkezéssel, előrevetíti a nemzeti jog e rendelkezése figyelmen kívül hagyásának szükségességét. Ilyen összeegyeztethetetlenség esetén ugyanis nem kétséges, hogy az ár szabad meghatározására vonatkozó jogosultság nemzeti jog által előírt korlátozása nem felel meg a Charta 52. cikkének (1) bekezdésében előírt feltételeknek. Amennyiben ez a helyzet, e korlátozás a Charta 16. cikkébe ütközik.

113. A fentiekre tekintettel a nemzeti bíróságnak az alapügyben mellőznie kell a 2006/123 irányelvvel ellentétes szóban forgó nemzeti jogi rendelkezés alkalmazását amiatt, hogy a felek szerződéskötési szabadságát, mint alapvető jogot az ár szabad meghatározására vonatkozó jogosultság tekintetében tiszteletben kell tartani.

114. Ennélfogva, függetlenül az elemzés D. szakaszának 1. részében előterjesztett javaslattól, úgy vélem, hogy abban az esetben, ha az uniós joggal összhangban álló értelmezés nem lehetséges, az a nemzeti bíróság, amely magánjogi jogalanyok közötti jogvitában olyan nemzeti rendelkezésre alapított követelést bírál el, amely a szolgáltatókkal szemben a 2006/123 irányelv 15. cikke (1) bekezdésével, 15. cikke (2) bekezdésének g) pontjával és 15. cikkének (3) bekezdésével ellentétes módon állapít meg legalacsonyabb díjtételeket, mellőznie kell az ilyen nemzeti rendelkezés alkalmazását. E kötelezettség a nemzeti bíróságot a Charta 16. cikke alapján terheli.

5. Tagállami kötelezettségszegést megállapító ítélet végrehajtásának kötelezettsége

115. A jelen ügyben fel kell tenni a kérdést, hogy a nemzeti bíróság köteles-e mellőzni a szóban forgó nemzeti rendelkezés alkalmazását egy az EUMSZ 258. cikk alapján hozott, e rendelkezés valamely irányelvvel való összeegyeztethetetlenségét megállapító ítélet miatt.

116. A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint az EUMSZ 258. cikk alapján hozott ítéletben annak megállapítása, hogy a tagállam a Szerződésből eredő kötelezettségeket megszegte, deklaratív jellegű.[95] Mindazonáltal az ilyen ítélet kötelezettségeket keletkeztet az állam hatóságai számára, amelyek kötelesek azt teljesíteni. E kötelezettség bíróságokra is vonatkozik, amelyek a feladataik ellátása keretében kötelesek annak betartását biztosítani,[96] ennek során kötelesek mellőzni az uniós joggal ellentétes rendelkezések alkalmazását.[97]

117. Ez utóbbi kötelezettség önálló indoknak minősül-e az irányelvvel ellentétes nemzeti jogi rendelkezés horizontális viszonyokban történő alkalmazásának mellőzésére?

118. Álláspontom szerint nem.

94 2019. július 4-i ítélet (C-377/17, EU:C:2019:562).

95 1960. december 16-i Humblet kontra Belgium ítélet (6/60-IMM, EU:C:1960:48).

96 Lásd különösen: 1982. december 14-i Waterkeyn és társai ítélet (314/81–316/81 és 83/82, EU:C:1982:430, 14. pont).

97 Lásd különösen: 1972. július 13-i Bizottság kontra Olaszország ítélet (48/71, EU:C:1972:65, 7. pont); 1993. január 19-i Bizottság kontra Olaszország ítélet (C-101/91, EU:C:1993:16, 24. pont).

119. Először is a Bíróság ítélkezési gyakorlatából kitűnik, hogy az EUMSZ 258. cikk által szabályozott eljárás keretében a Bíróság nem rendelkezik hatáskörrel a tagállamok jogi aktusainak hatályon kívül helyezésére.[98] Márpedig annak megállapítása, hogy az olyan nemzeti jogi rendelkezést, amelynek az irányelvvel való összeegyeztethetetlensége az EUMSZ 258. cikk alapján hozott ítéletből ered, a bíróságok ezen ítélet miatt nem alkalmazhatják, a hatályon kívül helyezésével egyenértékű következményekkel járna.

120. Másrészt, amint azt a Bíróság maga is hangsúlyozta a Waterkeyn és társai ítéletben,[99] a Szerződésből eredő kötelezettségek tagállam általi megszegését megállapító ítélet meghozatala esetében (jelenleg) az EUMSZ 260. cikk (1) bekezdése alapján ezen állam bíróságai kötelesek ezen ítéletből a megfelelő következtetések levonására. Mindazonáltal úgy kell érteni, hogy a magánjogi jogalanyokat megillető konkrét jogok nem ebből az ítéletből, hanem a nemzeti jogrendben közvetlen hatállyal bíró uniós jogi rendelkezésekből erednek.

121. A fenti érveléssel összhangban áll a Bíróságnak a valamely irányelv átültetésének elmulasztása vagy nem megfelelő átültetése esetén fennálló tagállami felelősségre vonatkozó, Francovich ítélettel[100] kezdődő ítélkezési gyakorlata is, amely ítéletből kitűnik, hogy ilyen helyzetben a kártérítési igények az uniós jogi rendelkezéseken, nem pedig önmagán a tagállam kötelezettségeinek megsértését megállapító ítéleten, mint olyanon alapulnak.[101]

122. Ennélfogva úgy vélem, hogy az EUMSZ 258. cikk alapján hozott ítélet, noha konkrét kötelezettségeket ró a tagállami bíróságokra, egyúttal nem minősül a már biztosítottakon felüli új hatáskörök forrásának. Ha tehát valamely nemzeti jogszabálynak valamely közvetlen hatállyal bíró uniós jogi rendelkezéssel való összeegyeztethetetlensége esetén az uniós jog alapján a nemzeti bíróság köteles mellőzni valamely nemzeti jogi rendelkezés alkalmazását, az EUMSZ 258. cikk alapján hozott ítélet csupán naprakésszé teszi ezt a kötelezettséget.

123. Az EUMSZ 260. cikk (1) bekezdésében foglalt rendelkezés nem értelmezhető úgy, hogy az EUMSZ 258. cikk alapján hozott ítélet azt eredményezné, hogy olyan új kötelezettségeket írnak elő a magánjogi jogalanyokra nézve, amely kötelezettségeket az EUMSZ 288. cikk harmadik bekezdése szerint maga az irányelv nem írhat elő a magánjogi jogalanyok számára. E feltevés alapján az EUMSZ 258. cikk alapján hozott ítélet azzal a hatással járna, hogy módosítja valamely irányelv rendelkezéseinek, mint az uniós jog forrásainak kötelező hatályát.

124. Ugyanúgy, ahogy az irányelv rendelkezésének az előzetes döntéshozatali eljárásban történő kötelező értelmezése köti a kérdést előterjesztő bíróságot, ami azonban nem eredményezi az irányelv horizontális viszonyokban való alkalmazása szabályainak módosulását, véleményem szerint nem indokolt az sem, hogy az EUMSZ 258. cikk alapján hozott ítélet meghozatala ilyen hatást váltson ki.

125. Egy ilyen ítéletből minden kétséget kizáróan az uniós jog adott értelmezése következik. Ezen értelmezés a jogalkalmazás során köti a nemzeti bíróságokat. A kérdést előterjesztő bíróság köteles ezt az értelmezést figyelembe venni. E tekintetben nincs jelentősége annak, hogy e kötelezettség egybeesik az EUMSZ 258. cikk szerinti eljárás keretében hozott ítéletnek való megfelelésre vonatkozó kötelezettséggel.

98 1960. december 16-i Humblet kontra Belgium ítélet (6/60-IMM, EU:C:1960:48, 1145. o.).

99 1982. december 14-i ítélet (314/81–316/81 és 83/82, EU:C:1982:430, 16. pont).

100 1991. november 19-i ítélet (C-6/90 és C-9/90, EU:C:1991:428).

101 Lásd ezen ítélet 40., 41. és 44. pontját.

126. A fenti okok miatt úgy vélem, hogy az EUMSZ 258. cikk alapján hozott ítélet önmagában nem teszi lehetővé, hogy horizontális viszonyban mellőzzék azon, a szóban forgó irányelvvel ellentétes nemzeti rendelkezés alkalmazását, amelyre ezen ítélet vonatkozik.

V. Végkövetkeztetések

127. A fentiekre tekintettel azt javasolom, hogy a Bíróság a Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság, Németország) által előterjesztett kérdésekre a következő választ adja:

A nemzeti bíróság, amely magánjogi jogalanyok közötti jogvitában olyan nemzeti rendelkezésre alapított követelést bírál el, amely a szolgáltatókkal szemben a belső piaci szolgáltatásokról szóló, 2006. december 12-i 2006/123/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 15. cikke (1) bekezdésével, 15. cikke (2) bekezdésének g) pontjával és 15. cikkének (3) bekezdésével ellentétes módon állapít meg legalacsonyabb díjtételeket, mellőzni köteles az ilyen nemzeti rendelkezés alkalmazását. Ez a kötelezettség a nemzeti bíróságot a következő rendelkezések alapján terheli:

– a 2006/123 irányelv 15. cikke (2) bekezdésének g) pontja és 15. cikkének (3) bekezdése, mint az EUMSZ 49. cikkből eredő letelepedés szabadságát konkretizáló rendelkezések, valamint

– az Európai Unió Alapjogi Chartájának 16. cikke.